

Gezocht:
maatschappelijke vernieuwers

Opnieuw gevonden:
de ondernemer

Publicatie van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA
Buitenom 18, Postbus 30453, 2500 GL Den Haag
Telefoon (070) 342 48 72
Fax (070) 392 60 04
Email wi@cda.nl
Internet www.cda.nl/wi

Tekst: Alexandra Gabrielli en mr. Marijke Dannenberg
Redactie: mr. Marijke Dannenberg en drs. Evert Jan van Asselt
Fotografie omslag: Johan van den Tol
Ontwerp en opmaak: Nynke Rozemeyer
Drukker: Drukkerij Koenders & Van Steijn, Badhoevedorp

2008 Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

ISBN 978-90-74493-58-1

In deze serie verschenen de onderstaande publicaties:

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: de ondernemer”, ISBN 90-74493-44-0

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: het gezin”, ISBN 90-74493-45-9

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Gevonden: de professional”, ISBN 90-74493-46-7

“Gezocht: maatschappelijke vernieuwers
Opnieuw gevonden: de ondernemer”, ISBN 978-90-74493-58-1

Voor meer informatie en contactgegevens van de bedrijven:
www.maatschappelijke-vernieuwers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Woord vooraf	5
Inleiding	7
<i>zorg</i>	
Win 4 - Samen delen is vermenigvuldigen	13
Diabeter - Betere resultaten voor kinderen met diabetes	23
<i>onderwijs</i>	
Team Academie - Leren door te doen	31
Boer-en-Maat - Nieuwe kans voor vastgelopen scholieren op leerboerderij	39
<i>duurzaamheid</i>	
Tauw - Bouwen met bagger	49
Qurrent - Lokaal en duurzaam opwekken en van energie	57

Woord vooraf

Voor u ligt een nieuwe uitgave in een reeks “Gezocht: maatschappelijke vernieuwers, *Opnieuw* gevonden: de ondernemer”. Het zijn verhalen over mensen, hoe zij als ondernemer een innovatief product of concept op de markt of in de praktijk brachten. In de verhalen geven zij aan hoe zij aan hun vernieuwende idee kwamen en waar zij tegen aan liepen bij het realiseren van hun idee. De mensen die in deze publicatie aan het woord komen, zijn allemaal ondernemer. En ondernemerschap vormt een drijvende kracht voor innovatie en welvaartsgroei in Nederland. Daar wil het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA graag aandacht voor vragen.

De bijdragen van deze publicatie concentreren zich rond het thema maatschappelijke meerwaarde. Gesteld voor grote maatschappelijke problemen zoals hoe zorgen we voor voldoende handen aan het bed, hoe produceren we duurzaam en hoe benutten we de talenten van jonge mensen. We constateren dat ondernemers met innovatieve en creatieve oplossingen komen. Om de maatschappelijke problemen op te lossen is het van groot belang dat we de kracht van de samenleving weten te benutten, dat vormt de rode draad in deze publicatie.

Naast de internetpagina www.maatschappelijke-vernieuwers.nl zijn eerder al drie publicaties met maatschappelijke vernieuwingen verschenen. Projectleider van het concept maatschappelijke vernieuwers was mevrouw drs. S. Uitslag. Voor deze vierde publicatie heeft zij initiatieven geselecteerd die zich concentreren rond het thema maatschappelijke meerwaarde. Vernieuwingen die nog maar kort op de markt zijn en nu al succesvol. Na haar vertrek naar de Tweede Kamer heeft mr. M.E.J. Dannenberg in samenwerking met drs. E.J. van Asselt de publicatie afgerond. Mevrouw A. Gabrielli heeft vijf van de zes interviews voor haar rekening genomen. Het bestuur van het Wetenschappelijk Instituut is hen erkentelijk voor hun waardevolle bijdragen.

Prof.dr. C.P. Veerman
Voorzitter WI

Prof.dr. R.H.J.M. Gradus,
Directeur WI

Inleiding

door mr. Marijke Dannenberg en drs. Evert Jan van Asselt

Een ondernemer gericht op duurzaam energiegebruik, de professional die zich bezig houdt met nieuwe zorgconcepten of de boer die maatschappelijke betrokken is bij vroegtijdige schoolverlaters. De aandacht voor maatschappelijk relevante innovatie is groot. Steeds meer dringt het besef door dat vernieuwing niet alleen van groot belang is voor de economische groei, maar ook voor het oplossen van maatschappelijke problemen die zich nu of in de toekomst aandienen. In de samenleving zien we op velerlei plekken mensen die nieuwe of bestaande kennis inzetten in vernieuwende producten of concepten. Ze bieden daarmee ook oplossingen voor complexe maatschappelijke vraagstukken. Hun creatieve vernieuwende ideeën in combinatie met hun bevoegenheid en daadkracht bieden oplossingen waar we allen direct of indirect profijt van hebben.

Achter maatschappelijke vernieuwingen schuilen mensen. Mensen met een visie. Mensen die samen met anderen hun vernieuwende idee tot een succes wisten te maken. Mensen die een maatschappelijk probleem signaleerden en daarmee ook daadwerkelijk aan de slag gingen. Ze zijn gedreven en doen het uit zichzelf. Ze zijn ervan overtuigd dat er een markt voor hun vernieuwende idee is. Dat ze met hun idee toegevoegde waarde creëren of een oplossing hebben voor een maatschappelijk knelpunt. In deze publicatie beschrijven we de verhalen van deze maatschappelijke vernieuwers.

Maatschappelijke meerwaarde

Innovatie is een sleutelwoord voor maatschappelijke uitdagingen. De bevolking vergrijsst en krimpt. De globalisering neemt toe. Hulpbronnen worden schaars. Het is de vraag hoe we met deze uitdagingen omgaan. Door demografische ontwikkelingen neemt de beroepsbevolking af. Dit zet de houdbaarheid van verschillende maatschappelijke sectoren onder druk. Zijn er straks voldoende handen aan het bed, voldoende leerkrachten voor de klas en

voldoende politieagenten op straat? Hoe zorgen we er voor dat de lonen in de collectief gefinancierde sectoren niet sterk stijgen als gevolg van schaarste aan personeel, waardoor deze diensten onbetaalbaar worden?

Door de opkomst van de kenniseconomie is onderwijs nog belangrijker dan het al was. Goed onderwijs versterkt het innovatieve vermogen van onze economie en leidt tot een hoge arbeidsproductiviteit. Die is hard nodig om onze collectieve voorzieningen ook in de toekomst betaalbaar te houden. Investeren in menselijk kapitaal is daarom cruciaal.

Ook staan we voor een grote uitdaging als het gaat om duurzaamheid. Duurzaamheid is de markt van de toekomst. We realiseren ons steeds meer dat we moeten omschakelen naar een duurzame economie en ook naar duurzame vormen van energie om de aarde als goed rentmeester over te dragen aan de volgende generatie.

Zorg

De vraag naar gezondheidszorg neemt de komende jaren flink toe. Allereerst door de vergrijzing, maar daarnaast ook door een ongezondere leefstijl van veel mensen. Dat leidt bijvoorbeeld tot meer patiënten met hart- en vaatziekten. Ook nieuwe medicijnen en medische mogelijkheden kunnen de vraag doen toenemen. Deze ontwikkelingen leiden niet alleen tot een stijging van de zorgkosten, maar ook tot druk op de capaciteit van het personeel. Verschuiving naar preventie vermindert de druk op de zorg. Verpleegkundigen kunnen in sommige gevallen van achter de computer reageren op simpele zorgvragen, daarbij geholpen door een online verbinding met de patiënt. Zo kunnen schaarse professionals efficiënt worden ingezet om mensen te helpen. Nieuwe concepten waarbij de druk op dure specialisten afneemt dragen hieraan bij. We hebben twee concepten geselecteerd die een vernieuwende bijdrage leveren aan het oplossen van dit maatschappelijk vraagstuk.

- **Win 4** is een zorgconcept waarin samenwerking centraal staat, door elkaar aan te vullen en mee te denken met de ander. De nieuwe anderhalve lijnszorg voorkomt onnodige doorverwijzing naar de duurdere tweede lijnszorg.
- **Diabeter** is een zelfstandig centrum gespecialiseerd in kinderdiabetes. Met een nieuw apparaatje, de glucosesensor, kunnen kinderen met diabetes beter behandeld worden.

Onderwijs

De schooluitval onder de jongeren is nog altijd veel te hoog. Naast de maatschappelijke problemen die dit met zich meebrengt, hebben we deze arbeidskrachten in tijd van schaarste hard nodig. Bovendien, wie niet geschoold is zal heel moeilijk een baan vinden in onze economie die steeds meer een beroep doet op kennis en vaardigheden. Scholing is daarom essentieel. De wijze waarop het onderwijs wordt aangeboden spreekt echter een bepaalde groep jongeren niet aan. Het is belangrijk dat ook deze jongeren een toekomst wordt geboden. Ze moeten uitgedaagd worden om zichzelf te ontwikkelen op hun eigen niveau. Nieuwe manieren van leren kan deze groep binnen het huidige schoolsysteem houden. Bijvoorbeeld door een meer vraaggestuurde manier van leren of door deze jongeren een andere omgeving te bieden. Twee bedrijven die op een vernieuwende manier concepten van onderwijs aanbieden zijn:

- **Team Academie** daagt jongeren uit om te ondernemen. Ze bieden een nieuwe manier van leren waarbij veel vaardigheden worden ontwikkeld, leerlingen worden uitgedaagd en waarbij leerlingen intensief worden begeleid.
- **Boer-en-Maat** biedt een leertraject op een boerderij aan jongeren die niet goed functioneren in het middelbare schoolstelsel. Boer-en-Maat doet een ander appèl op jongeren, waarmee voorkomen kan worden dat jongeren tussen wal-en-schip vallen.

Duurzaamheid

Grondstoffen zijn eindig. Dat merken we in de stijgende prijzen van energie en andere grondstoffen. Behalve dat consumenten steeds meer bereid zijn om hun levensstijl aan te passen, energiezuiniger te leven en duurzame producten te kopen, is het nodig om het aanbod van producten duurzamer te maken. Er is behoefte aan

energiezuinige apparaten en minder vervuilende producten. Voor ondernemers een groeimarkt, maar vooral ook een noodzaak voor onze eigen toekomst.

- **Tauw** heeft ervoor gezorgd dat bagger geschikt is als funderingsmateriaal voor de wegenbouw. Met een nieuwe techniek maken ze bagger bruikbaar en bieden daarmee een oplossing voor de opslag van bagger.
- **Qurrent** is een concept om schaarse grondstoffen beter te benutten. De ontwikkelde Q-box is een duurzaam systeem dat automatisch energie toepast op lokaal niveau en daarbij ook de vraag en aanbod van energie goed op elkaar afstemt. Door het gebruik van dit systeem kan energie slimmer benut worden.

Profijt van vernieuwing

Met de kennis en technieken van tegenwoordig is veel mogelijk. De innovatieve producten en diensten die al door de marktsector ontwikkeld zijn, kunnen we op veel manieren benutten in de samenleving. Of het nu gaat om de ICT, telecommunicatie, medische apparatuur of veiligheid, al deze terreinen bieden talloze toepassingskansen. Vernieuwingen waar we meer profijt van kunnen hebben dan we vaak beseffen. Alleen door vernieuwing behouden we in Nederland onze concurrentiepositie. Innovatie en ondernemerschap dienen daarom gestimuleerd en gekoesterd te worden. De overheid doet er verstandig aan om ruimte te geven aan nieuwe initiatieven. Juist innovaties die ontstaan in de praktijk van alle dag bieden oplossingen. Door ruimte te bieden voor initiatief van onderop kunnen we beter en passender inspelen op veranderingen in de maatschappij. Ondernemers, professionals en burgers hebben ruimte nodig om inspiratie op te doen. Samen kunnen we vernieuwing realiseren in plaats van tegen te werken.

De mensen achter de succesvolle vernieuwing geven aan dat ze veel weerstand moesten overwinnen. Onwillende partijen die ze nodig hebben, maar ook de starre regelgeving werkt vaak als een belemmering om vernieuwende ideeën tot een succes te brengen. Dit terwijl deze vernieuwingen veel kansen bieden voor de vragen waar we als samenleving voor staan. Deze maatschappelijke vraagstukken, en vele andere, bieden kansen voor ondernemers, professionals en burgers. Kansen die

ook gezien en benut worden. Kennis en ervaring worden toegepast in nieuwe technieken en vernieuwende producten, maar ook nieuwe werkprocessen of concepten. Maatschappelijke vernieuwing ontstaat bij gedreven mensen. Mensen die kansen in de markt weten te benutten en een oplossing te bieden hebben voor maatschappelijke opgaven.

De toenemende globalisering zorgt dat we op grotere schaal moeten concurreren en biedt vele kansen voor de markt. Wat betreft onze maatschappelijke vraagstukken zijn we niet uniek. Ook in andere landen staan mensen in de file, wordt de gezondheidszorg duurder en neemt de aandacht voor duurzaamheid toe. Waar problemen zijn, ontstaat een markt voor nieuwe producten en concepten. Kansen in de markt bieden de mogelijkheid om nieuwe expertise op te bouwen, expertise die we vervolgens kunnen exporteren en verzilveren. Maatschappelijke innovaties zijn dus niet alleen voor Nederland van toegevoegde waarde, maar kunnen op de internationale markt afgezet worden.

Overheid als partner

Maatschappelijke vernieuwing ontstaat vanuit de samenleving. Maatschappelijke vernieuwers zijn mensen met visie die kansen willen grijpen en daarmee risico's durven te nemen. Er is ruimte nodig om te kunnen experimenteren en fouten te maken. De overheid kan creativiteit en onconventionele concepten stimuleren. Bijvoorbeeld door als launching customer de eerste klant te zijn voor innovatieve producten. Of door nieuwe uitvindingen in de ontwikkelfase te subsidiëren.

De overheid wordt een partner in plaats van een partij als ze een goede gesprekspartner is die meedenkt, ze open staat voor nieuwe ideeën en ze nieuwe initiatieven mogelijk maakt. Daar hoort bij het tijdig aanpassen van regels, zodat deze niet belemmerend werken, maar stimulerend werken. Met regels kan de overheid ook nieuwe markten creëren. Ambitieuze normstellingen stimuleren de vraag naar innovatieve oplossingen. Regelgeving kan dan een katalysator zijn van vernieuwing. Bijvoorbeeld door een minimum rendement te eisen van cv-ketels of andere apparaten. Door randvoorwaarden te stellen, worden ondernemers uitgedaagd. Om

kansen te verzilveren is voor ondernemers consistent beleid van de zijde van de overheid van groot belang. Verwachtingen kunnen zo beter gemanaged worden. De overheid kan gedreven mensen meer ruimte geven en zichzelf beperken tot de regievoering. In deze regievoering geeft de overheid ruimte voor creativiteit en eigen initiatief, daarmee mobiliseert ze kennis en ervaring van ondernemers, professionals en burgers.

Vernieuwing ontstaat vaak door het leggen van nieuwe verbindingen. Verbindingen ontstaan door samenwerking. Ook in het stimuleren van samenwerking ligt een mooie taak voor de overheid. Samenwerking over bestaande grenzen, samenwerking tussen verschillende disciplines en bovenal samenwerking tussen mensen.

Het verhaal achter de innovatie

In deze publicatie beschrijven we een zestal van deze vernieuwende ideeën die in onze samenleving zijn ontstaan. Het zijn voorbeelden van vernieuwingen met maatschappelijke meerwaarde, die ondernemers werk en winst hebben gebracht. De voorbeelden laten zien dat de markt heel nuttig kan zijn bij het vinden van wegen en oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.

Mensen die vanuit eigen initiatief vernieuwingen brengen in de samenleving brengen we onder de aandacht. We laten daarbij maatschappelijke vernieuwers zelf aan het woord. We vroegen hen naar de wegen die zij bewandelden. Hoe ze hun eigen idee vertaalden naar een succesvol vernieuwend product of concept. Om het verhaal compleet te maken brengen we ook de persoon achter de innovatie in beeld. Het gaat niet alleen om de vernieuwing zelf. Succes hangt vaak af van de gedreven personen. Deze mensen vertellen wat hun inspireert en drijft om met maatschappelijke vernieuwing bezig te zijn. Ze vertellen over hun visie op de samenleving. Over de oplossing voor maatschappelijke problemen die ze zien. De weerstanden waar ze tegenaan liepen. En tot slot wat ze geleerd hebben in de zoektocht naar hun maatschappelijke vernieuwing. Het zijn mensen met een maatschappelijke drive. Met bevlogenheid en daadkracht. Hun vernieuwende idee maakt het verschil. Deze maatschappelijke vernieuwers geven inspiratie. Dit zijn mensen die laten zien dat vernieuwing kan!

zorg ▶▶

achtlijsten CTG/ZAio Screenin
Zelfsampling Zorgverzekeraars
WTG Diagnosebehandelcombin
erste lijn zorg Volksgezondhe
pecialisten Ziekenhuisfinancie

foto: Johan van den Tol

WIN 4

Samen delen is vermenigvuldigen

Maatschappelijke opgave

Door de vergrijzing neemt de vraag naar zorg de komende jaren toe. Niet alleen bij de huisartsen maar zeker ook bij de specialisten. Het aantal doorverwijzingen naar specialisten stijgt en daarmee ook de behoefte aan specialisten. De zorgkosten zullen stijgen. Er wordt hard gewerkt om de zorg betaalbaar en voor iedereen toegankelijk te houden. Een complexe opgave, waar vernieuwende zorgconcepten en technieken oplossingen kunnen bieden.

Nieuw model van gezondheidszorg

De kracht van Win 4-model zit in de samenwerking, het elkaar aanvullen en meedenken met elkaar. Verschillende disciplines, zoals huisartsen, fysiotherapeuten en tandartsen (de eerste lijnszorg) werken samen onder een dak en worden daarbij aangevuld door de nieuwe 1,5ste-lijnszorg. Deze 1,5ste-lijnszorg moet voorkomen dat patiënten terecht komen bij de specialist (de tweede lijnszorg), waar zij niet altijd de zorg kunnen krijgen die nodig is. Dit kost onnodig tijd en geld van de specialist. De 1,5ste-lijnszorg werkt als een soort zeef en wordt ingevuld door gespecialiseerde verpleegkundigen en fysiotherapeuten. Het voordeel is dat deze zorg goedkoper is en dat de druk op specialisten afneemt.

Het verhaal achter de innovatie

De vraag hoe het zorgstelsel beter zou kunnen functioneren houdt Rob Ettinger, Ariane Hamming en Felix van der Wissel tot op de dag van vandaag bezig. De overtuiging 'samenwerking is vermenigvuldigen' en het ontbreken van de schakel tussen de eerste lijnszorg en tweede lijnszorg zette aan tot nadenken over een nieuw zorgmodel. Door met elkaar scherp te krijgen wat er nodig is in de zorg, zijn ze op het Win 4-model uitgekomen. Ondanks weerstand van huisartsen, specialisten, zorgverzekeraars en de overheid zijn ze er toch in geslaagd om in 2007 een gezondheidscentrum te openen. Het Win4-model is daarmee werkelijkheid geworden.

Gegevens

Bedrijfsnaam: GOED te Ridderkerk

Personen: Rob Ettinger, Ariane Hamming en Felix van der Wissel

Gestart in: 2007

Website: www.goedridderkerk.nl

Samen delen is vermenigvuldigen

door Alexandra Gabrielli

De organisatie van de zorg kan beter. De initiatiefnemers van Win 4 waren hiervan zo overtuigd, dat ze een nieuwe verbinding hebben gecreëerd tussen huisartsen en specialisten. Ze noemen het anderhalve lijnszorg. Deze verbinding zorgt ervoor dat mensen niet onterecht worden doorverwezen naar de medisch specialist in het ziekenhuis, oftewel de duurdere tweede lijnszorg. De drie initiatiefnemers vertellen over hoe ze op het idee kwamen om verschillende disciplines in één centrum onder te brengen en de realisering van hun plannen.

Rob Ettinger (l), Ariane Hamming en Felix van der Wissel (r) in de hal van het gezondheidscentrum

lijnszorg dicht bij huis. De verbinding tussen de twee is ‘1,5-lijnszorg’ gedoopt. Anderhalve lijnszorg zit tussen de huisarts en het ziekenhuis in.

We zitten op kantoor in het nieuwe gezondheidscentrum: Felix van der Wissel en Rob van Ettinger, beiden huisarts, en Ariane Hamming, thuiszorgmanager.

De eerste vraag aan het drietal is hoe ze op het idee van Win 4 zijn gekomen. Felix steekt gelijk van wal. Hij spreekt razendvlug en gepassioneerd: “Ik was in opleiding tot orthopedisch chirurg in een ziekenhuis, maar op een gegeven moment kwam ik tot het besef dat ik dit niet wilde, dat ik eigenlijk een beetje van mijn pad geraakt was. Ooit wilde ik er direct voor de mensen zijn. Ik veranderde van opleiding en begon aan een opleiding huisartsen-geneeskunde. Maar, ik merkte wel dat ik van orthopedie meer wist dan mijn medestudenten. Ik had per slot van rekening vier en een half jaar in een ziekenhuis gewerkt. Toen kwam ik op het idee van de anderhalve lijnszorg.

Huisartsen sturen patiënten naar het ziekenhuis als ze denken dat er iets mis is met hen en ze hopen dat de specialist kan helpen. Maar de tijd waarin ik nog op de afdeling orthopedie van de polikliniek werkte, moest ik tachtig procent van de mensen die bij mij kwam weer terug naar de huisarts sturen, omdat ik niets voor hen kon doen. Dat vond ik zonde van onze tijd. Het kost de mensen tijd om naar de specialist te gaan, en meestal doen ze dat met een hoge verwachting. Maar als ze onverrichter zake terugkomen, volgt de teleurstelling. Dit gebeurt omdat er te weinig kennis is bij de huisarts van wat de orthoëde precies doet. In het gezondheidscentrum waar ik tijdens mijn huisartsenopleiding werkte, kwam ik tot een voorstel: Stuur de patiënten eerst naar mij toe en gebruik mij als een soort orthopedische polikliniek, en laten we vervolgens kijken wat dat oplevert. Dat leverde een vermindering van vijftig procent van het aantal verwijzingen naar de ortho-

peed op. Dat was aanzienlijk. Na een jaar hebben we nog een keer een test uitgevoerd, en toen bleek dat er niet meer mensen waren teruggedaan naar de orthoëde.

Zo kwam ik op de benaming 1,5-lijnszorg, dat was in het jaar 2000, als aanvulling op de eerste- en de tweede lijnszorg. Anderhalve lijnszorg is eigenlijk een soort zeef die ervoor zorgt dat mensen niet onterecht worden doorverwezen naar de dure tweede lijn. Deze manier van werken zou voor de zorgverzekeraar veel goedkoper zijn. Denk eens aan de toekomst, als we vanaf 2010 te maken krijgen met de grote vergrijzingsgolf. Tegen die tijd worden er nog meer mensen verwezen, je krijgt dan een flessenhals in het aantal verwijzingen.

Ik vroeg me af in die tijd: zou het niet verstandig zijn als huisartsen zich meer gingen specialiseren op een klein onderdeel binnen hun eigen vakgebied, zodat ze naar elkaar konden verwijzen en van elkaars expertise gebruik maken? Dan kom je, zoals Ariane zei, bij een vloeiende lijnszorg, waar de eerste lijn, de anderhalve lijn en de tweede lijn in elkaar overlopen tot één vloeiende lijn. Maar later, toen we wat dieper gingen nadenken over de anderhalve lijnszorg en de specialisatie van de huisarts, lieten we de specialisatie van de huisarts als belangrijkste behandelaar in de anderhalve lijnszorg uiteindelijk varen. We denken nu dat met name gespecialiseerde verpleegkundigen de anderhalve lijn kunnen invullen en dat de huisarts grotendeels bij zijn kerntaken blijft in de eerste lijn.”

Samenwerking in de zorg

Rob van Ettinger ontmoette Felix in 2005. Hij was al bezig als huisarts een andere weg in te slaan en na te denken over een ander soort huisartseneeskunde dan we gewend zijn.

“Ik was al jaren huisarts en vrij traditioneel begonnen met een van een collega overgenomen huisartsenpraktijk, samen met mijn vrouw, ook huisarts. Overigens was het toentertijd al vrij apart een praktijk te voeren met twee artsen, zeker als daar ook nog een arts in loondienst bij kwam. Maar, ik had altijd al het gevoel dat het anders kon en als ik naar de toekomst kijk, is de gezondheidszorg niet zo heel moeilijk in te schatten. Je ziet een aantal ontwikkelingen gewoon aankomen. Mensen veranderen, hun eisen veranderen en de tijd verandert. De huisarts is een eenling, dat is het traditionele beeld, maar ik vond dat het anders kon. Je hebt de eerste lijners, de disciplines in het ziekenhuis en ik dacht: waarom zullen we in ons uppie dit vak blijven uitoefenen? Zou het niet mooi zijn als we door samenwerking een beter zorgstelsel konden ontwerpen?

Hoe doe je dat? Deze vraag stelde ik mezelf vijf jaar geleden. Hoe kun je het voor elkaar krijgen dat de fysiotherapeut, de logopedist, de tandarts, de verloskundige en de thuiszorg met

elkaar aan het werk gaan op één plek? Maar belangrijker was nog de vraag: hoe krijg ik het zover dat een aantal huisartsen bij elkaar gaat zitten, met als doel elkaar te steunen met diensten of vakantieaanbestedingen, zodat patiënten maar naar één plek hoeven te gaan?

Deze gedachten gingen rijpen, maar op een gegeven moment kreeg ik het gevoel dat ik nog wel tien jaar bezig kon blijven met zoeken naar artsen die met me mee wilden doen.

Weet je wat, dacht ik, ik ga het maar eens gewoon doen. Ik vond een collega-apotheker, Percy Thio, bereid met me mee te denken en hij zei: ga je gang, ik zal financieel mijn steentje bijdragen. Intussen had ik zelf een lening bij de bank gekregen, en zo konden we een aantal stenen op elkaar zetten van wat we toen noemden: het “Plan negenhonderd meter”, waarmee we een stuk grond van die omvang bedoelden waarop we een gebouw zouden laten neerzetten voor huisartsen, fysiotherapeuten, verloskundigen en tandartsen. Dat beeld zagen we voor ons, en het moment waarop je aan de gang gaat, horen anderen daarvan en zij worden op hun beurt ook weer enthousiast, mensen van het ziekenhuis, de thuiszorg, de GGD en de Geestelijke Gezondheidszorg. Uiteindelijk lieten we een gebouw neerzetten op ruim drieduizend vierkante meter en dat is best wel groot. Het is het grootste gezondheidscentrum van Nederland waarin zoveel disciplines bij elkaar zitten en met elkaar samenwerken, en waar mensen dicht bij huis op een vlotte manier zorg kunnen krijgen.

Het idee waar Felix mee aan het worstelen was en mijn idee kon hier vormgegeven worden. Op een gegeven moment heb je de stap genomen, heb je iets neergezet.”

De eerste steen van het gezondheidscentrum werd gelegd in april 2006 en precies een jaar later was de bouw voltooid. Ruim 44.000 inwoners van Ridderkerk, plus de inwoners van de randgemeenten, kunnen er gebruik van maken. Dagelijks zijn er circa zestig medewerkers in het centrum aanwezig: o.m. gespecialiseerde verpleegkundigen, huisartsen, fysiotherapeuten, huidtherapeuten, logopedisten, verloskundigen en een diëtiste. Er zijn vestigingen van de Thuiszorg, Bureau Jeugdzorg, GGz jeugd, volwassenen en ouderen, GGD jeugdgezondheidszorg, een opvoedpunt, een consultatiebureau van maatschappelijk werk, een polikliniek van een ziekenhuis met zes specialisaties en een apotheek. De meeste disciplines hadden al een lopende praktijk, een aantal begon er nieuw.

Knelpunten in de zorg

Het centrum kon eerst goed van start gaan met de komst van Ariane Hamming, regiomanager in de thuiszorg. Haar formidabele ervaring in het managen van diverse zorginstellingen en de

Het Win 4-model: vier partijen in de zorg vinden elkaar in het midden, het ideale samenwerkingsmodel.

uitoefening van verschillende bestuursfuncties waren precies wat de nieuwe onderneming nodig had.

Ariane heeft Felix leren kennen in haar studietijd in Maastricht, waar zij gezondheidswetenschappen studeerde. Ze vertelt dat ze zich altijd al een ondernemer had gevoeld, maar dat je pas echt ondernemer bent als je los bent van alles en je je zekerheden opgeeft. Dat moment was nu voor haar aangebroken:

“Ja, dan staat er wel een gebouw, maar dan is het nodig dat de partijen bij elkaar komen en dat we zorginhoudelijke programma’s maken. Ik ben in maart 2007 begonnen. Voor die tijd werkte ik vijftien jaar in de thuiszorg. Ik heb veel veranderingen meegemaakt. In de loop der jaren en heb bijvoorbeeld kunnen zien hoe de wijkverpleegkundige en de huisarts - de eerste lijnszorg - uit elkaar gedreven werden door met name de indicatiestelling¹⁾. Er kwam een formele instantie tussen hen in te staan waardoor ze niet meer met elkaar onder een kop koffie gegevens konden uitwisselen. De wijkverpleegkundige vroeg dan: heeft u wel een indicatie, want anders ga ik niet bij de patiënt langs. De huisarts voelde dat weer als een belemmering, hij kon niet meer aan iemand vragen om eens even te gaan kijken bij die patiënt. Dat had tot resultaat dat hij zelf iets ging organiseren en hij nam dan maar liever een verpleegkundige in zijn praktijk op. Beide partijen raakten daardoor evenzeer gefrustreerd.

De knellende regelgeving vormt een grote belemmering om niet meer met elkaar te ondernemen.

Die mogelijkheid heb ik nu wel, want we beginnen hier iets nieuws en we kunnen er zelf vorm aan geven. Ik houd me bezig met de inhoudelijke kant en rol zorgprogramma’s uit waarbij ik let op

doelmatigheid en kwaliteit. Patiënten hoeven minder van discipline naar discipline te gaan en zijn sneller geholpen. Mijn achtergrond in de thuiszorg draagt ertoe bij dat ik probeer patiënten zo lang mogelijk uit de zorg te houden en de sociale zelfredzaamheid van mensen te optimaliseren. Ik houd me ook bezig met de mantelzorg en de vrijwilligers.

Verschillende afdelingen van de gemeente zijn hier gehuisvest, een loket voor maatschappelijke ondersteuning, de Geestelijke Gezondheids Dienst - GGD - en de Geestelijke Gezondheidszorg - GGz. We kunnen direct met elkaar overleggen, en ik hoop dan ook dat we van Ridderkerk en de regio een mooi voorbeeld kunnen maken van zorg op een hoger plan.”

Rob valt bij: “We zeggen wel eens gekscherend: je kunt hier ongeboren binnenkomen en tot aan je dood blijven, want de begrafenisondernemer zit een deur verder. Als je iets gaat mankeren in je leven, kun je hier elk onderzoek krijgen, dicht bij huis, op een kleinschalige manier.”

Win 4: elkaar aanvullen

“Zo zijn we ook op de Win 4 gekomen”, gaat Felix verder, “je hebt vier partijen in de zorg, de patiënten, de overheid, de zorgverzekeraars en de zorgaanbieders. Met elkaar vormen zij de gezondheidszorg.

Als je je een vierkant voorstelt met op elke hoek een partij, en je trekt een lijn naar het midden, dan kom je uit bij het ideale punt. Op het middenpunt vind je elkaar en dat noemen we Win 4. Je hebt dan het ideale samenwerkingsmodel en dat wil zeggen: denken voor de ander. Als ik meer doelmatigheid wil behalen en

minder dure zorg voor dezelfde hoge kwaliteit, dan denk ik ook mee met de zorgverzekeraar. Of neem de flessenhals in een ziekenhuis. De overheid heeft de taak ervoor te zorgen dat deze verdwijnt en dat de druk op het ziekenhuis afneemt. Het ziekenhuis zou zich meer kunnen gaan specialiseren in waar ze goed in is in plaats van allerlei kleine operaties te verrichten, die bij ons ook zouden kunnen plaatsvinden.

Een specialist wil zoveel mogelijk opereren, en voor elke operatie opent hij weer een DBC²⁾. Hij heeft te weinig prikkels om de mensen uit het ziekenhuis te houden. Maar als een specialist voor de ander denkt en even in de spiegel kijkt, dan kan hij ook denken: ja, eigenlijk hoeft deze behandeling niet per se hier, deze zou in principe ook in een centrum als in Ridderkerk kunnen plaatsvinden.

Win 4 betekent zorg organiseren rondom de patiënt, met hele korte lijnen en toch een hoge kwaliteit. Daarvoor heb je diagnostiek en goede artsen nodig. In ons eerste model vonden we dat meer huisartsen zich zouden moeten specialiseren, maar daar zijn we voor een deel op teruggekomen. Als je de huisarts teveel uit de basiszorg weghaalt, dus uit de eerste lijn, en hij gaat zich specialiseren, dan verlaat hij mogelijk ook zijn kerntaken.

In plaats daarvan gingen we kijken hoe we het gat tussen de huisarts en de specialist konden invullen. We zijn vanaf daar een ander pad ingeslagen. Denk aan de verpleegkundigen, de nurse practitioners die een post-HBO opleiding volgen en zich specialiseren op een bepaald vakgebied. Alleen is het zo dat zo’n nurse practitioner in de tweede lijnszorg werkt, in het ziekenhuis dus, en dat betekent dan toch weer zo’n dure tweede lijns-DBC. Terwijl wij zeggen: haal die nurse practitioner uit het ziekenhuis en laat hem of haar werken in ons soort zorgcentrum. Ga proberen de nurse practitioner vanuit de geïntegreerde eerste lijn te financieren en niet uit de tweede lijn. Dat betekent dat je een schifting maakt voordat een patiënt in de tweede lijn komt.”

Rob komt met een voorbeeld uit hun gezondheidscentrum, van een vrouw met een fysiotherapie-opleiding en een post-HBO huisartsen-opleiding. Zo iemand wordt een PA genoemd, een physician assistant. Een physician assistant neemt taken over van de huisarts. De huisarts kan delegeren. Fysiotherapeuten die de driejarige huisartsenopleiding - een post-HBO opleiding - met succes hebben gevolgd, zijn beter in staat klachten over het bewegingsapparaat, gewrichten en spieren, in te schatten dan de gemiddelde huisarts. Rob: “Dat betekent dat zij eigenlijk de plek van Felix, de huisarts, heeft overgenomen. Zij is goedkoper en beter in staat dan de huisarts om te bepalen of de patiënt naar de orthopeed moet gaan of dat het mogelijk is het probleem in de anderhalve lijn op te

lossen. In februari was onze eerste physician assistant afgestudeerd voor de huisartsenpraktijk. Je kunt deze studie volgen in Utrecht.”

Mensen met een HBO-opleiding in de zorg, diëtisten of fysiotherapeuten kunnen de physician assistant opleiding volgen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor verpleegkundigen met een HBO-opleiding een post-HBO opleiding te volgen voor nurse practitioner, de NP, de gespecialiseerde verpleegkundige. Daarvan zijn er zes opleidingen in Nederland. Je kunt je specialiseren in diverse vakken zoals bewegingsapparaat, hypertensie of diabetes. Al deze opleidingen brengen de huisartsenzorg op een hoger niveau.

Felix: “Nu zul je huisartsen horen zeggen: ach, dat heb ik niet nodig, dat weet ik ook wel, maar ik merk zelf dat dat niet zo is. Ik dacht zelf dat ik een aantal suikerpatiënten goed had ingesteld op suiker, maar de nurse practitioner keek alles nog eens na en sloeg mij later om de oren vanwege de precare nierfunctie van een van de patiënten. Hoe eerder je dat signaleert, hoe beter de prognose voor de patiënt. Als je tijdig een schifting maakt, meer de diepte in gaat op specialistisch niveau, is dat winst voor de patiënt. Hier heb je dus de anderhalve lijnszorg met de extra zeef. Als later bij deze patiënt de nierfunctie was weggefallen, dan had hij zeker naar de specialist moeten gaan en misschien wel voor de rest van zijn leven behandeld met nierdialyse. Als je dat kan voorkomen, levert het voor later veel besparing van ellende en van geld op.”

Weerstand

“Bij alle vier partijen van het Win 4 model zijn wel weerstanden”, zegt Ariane: “Niet alleen bij de zorgverleners. Maar het is zo dat veel verpleegkundigen hun vertrouwen verloren hebben, omdat ze bijvoorbeeld steeds minder tijd krijgen om hun werk goed te doen. Ze zijn ook veel te veel met administratie bezig. Daarnaast is er bij de overheid niet altijd een goede synergie in het beleid, er is geen totaaloverzicht. Als je aan de ene kant trekt, kan dat voor de andere partij schadelijk zijn. Er is niet altijd consistent beleid of de uitvoering laat te wensen over en heeft onbedoelde gevolgen. Een voorbeeld is de zorgverzekeraar die stelt dat de ondersteuner in een huisartsenpraktijk een HBO-geschoolde moet zijn. Ondertussen financiert hij een project waarin mensen met een MBO-opleiding in drie maanden tijd opgeleid moeten worden tot dat niveau. Je zou dan toch zeggen dat dit tegengesteld is aan je eigen eisen.

Daar komt nog bij dat ik vind dat je in een meerjarige opleiding een stuk beroepshouding leert die volgens mij het allerbelangrijkste is. Voor de juiste houding heb je tijd nodig en die leer je niet in een paar maanden, tenzij je al een basisopleiding achter de rug hebt.”

We hebben wel een nieuw verzekeringszorgstelsel gekregen in 2006, aldus Felix : “Maar ik zeg per definitie niet zorgstelsel, want volgens mij moeten we dat nog met elkaar gaan vormgeven. Het nieuwe verzekeringszorgstelsel is er om te voorkomen dat mensen die ziek worden niet buiten de boot vallen. De zorgverzekeraar kan niet zeggen: wij lijden te veel schade, u bent chronisch ziek en u kost ons teveel. Daarom is er een pot gemaakt, de vereveningspot waaruit de verzekeraars een vergoeding krijgen betaald. Voor mensen bijvoorbeeld met suikerziekte die langdurig zorg nodig hebben. Alleen is het zo dat op dit moment de verzekeraar de kosten voor de suikerpatiënten alleen vergoed krijgt als zij behandeld worden in de tweede lijnszorg.

En dan hebben wij hier een hartstikke mooi project, en dan zegt de zorgverzekeraar: ik vind het ook hartstikke mooi, maar voor diabetespatiënten bij jullie krijg ik geen vergoeding en dat betekent dat ik jullie geen contract kan geven, dat levert niets op. Het is natuurlijk van de gekke dat je een doelmatige gezondheidskliniek hebt neergezet en dat de zorgverzekeraar zegt dat hij geen geld heeft voor je patiënten. Tegen zulke schotten lopen wij aan. De vormgeving van het Win 4 model kent nog vele barrières. Eigenlijk zou voor iedereen het Win 4 model als referentie kunnen gelden. Dan ga je ook met elkaar om de tafel zitten, wat ons betreft, en los je de problemen samen op.”

Hoe hef je belemmerende regels die samenwerking in de weg staan op? Als je niet uitgaat van het Win 4 model, dan kun je van te voren al uitrekenen dat het zorgstelsel niet goed zal werken. “Immers”, merkt Ariane op, “als je geen rekening houdt met de patiënt, krijg je uiteindelijk een slecht stelsel. Van de vier partijen van het Win 4 model is de zorgverzekeraar behoorlijk krachtig en de kans dat de zorgaanbieder het van hem verliest bij onderhandelingen is groot. Maar we weten ook dat we op de lange termijn in onze eigen schoen schieten als de vier partijen van Win 4 niet bij elkaar komen in het midden.”

Zorg uit het dure ziekenhuis halen en naar de huisartsenpraktijk brengen, daar zullen de patiënten blij mee zijn. Felix suggereert dan ook met de specialisten te gaan meedenken met het Win 4 model in de hand. Hoe kun je elkaar vinden, onderscheid maken en bepalen wie welke behandeling toepast?

Felix: “Als je naar de huidige situatie in de gezondheidszorg kijkt, dan is het zo dat in segment A van een ziekenhuis het percentage afspraken voor behandelingen ongeveer tachtig is.

De ziekenhuiszorg is verdeeld in een A-segment en een B-segment³⁾. Een DBC - Diagnose Behandel Combinatie - zit òf in het A-segment òf in het B-segment. Voor de DBC's in segment A gelden vaste tarieven.

Het Ministerie van Volksgezondheid wil dat percentage van tachtig verder terugbrengen tot twintig en ook dat er vrij onderhandelbare prijzen komen over de soorten DBC's. Dat betreft meestal ingrepen als staar- of knieoperaties. Het ministerie wil dat er concurrentie ontstaat tussen zorgaanbieders, dus zorg van hoge kwaliteit leveren tegen een lage prijs.

Wel, nu kun je je voorstellen dat er concurrentie ontstaat in de tweede lijnszorg. Je ziet dan ook een toename van zelfstandige behandelcentra op het moment. Maar, in tegenstelling met ons, zitten zij in het concurrentiemodel en niet in het samenwerkingsmodel van Win 4. Die behandelcentra trekken wel patiënten naar zich toe, maar zij richten zich niet op de middenstip van het vierkant van de Win 4.

Je kunt op verschillende manieren naar een zorgstelsel kijken en wij denken dat het meest ideale stelsel het Win 4 model is. Als je vanuit jezelf denkt en niet met de ander meedenkt, dan heb je alleen maar een concurrentiemodel met getouwtrek als gevolg. Specialist van die centra zeggen: waar hebben we die huisartsen eigenlijk voor nodig? Wij willen wel rechtstreeks de mensen binnenhalen, waarvoor zou ik dat via de huisarts doen?”

Inzetten op preventieve zorg

Het drietal ziet het concurrentiemodel van het snel groeiende aantal zelfstandige behandelcentra eigenlijk als een bedreiging voor de gezondheidszorg. Het Win 4 model past veel meer bij ons grondwettelijk recht van vrij toegankelijke zorg voor iedereen. Als de zelfstandige behandelcentra voor iedereen makkelijker te bereiken worden, dan wordt de zorg duurder, en later misschien niet meer voor iedereen toegankelijk.

Een ander punt is dat een Win 4 gezondheidscentrum een maatschappelijke en preventieve rol kan vervullen.

Rob: “Wat wij ook graag willen voorkomen is dat kinderen met overgewicht of ADHD (Attention Deficit Hyperactivity, aandachts tekortstoornis met hyperactief gedrag), het ziekenhuis ingetrokken worden. Dat zou onzin zijn. Zij kunnen beter dicht bij huis behandeld worden. We moeten proberen deze maatschappelijke problemen tijdig met elkaar op te lossen. Neem een ander voorbeeld. De suikerpatiënt over wie Felix het daarnet had, is misschien al een hele tijd aan het tobben geweest met over-

gewicht, waarschijnlijk als kind al. Wij zien nu al kinderen op ons spreekuur van wie we al vijftig procent zeker weten dat zij later suikerziekte gaan krijgen. Als je in een voortraject de ouders daarop zou kunnen aanspreken en hen motiveren daar iets aan te doen, houd je daarmee ook mensen uit het ziekenhuis, door te zorgen dat ze niet ziek worden. Wij zijn hierop al voorbereid met al die disciplines onder één dak. We zijn in staat op het consultatiebureau de kinderen vanaf de geboorte te volgen en een dossier te maken dat na vier jaar overgeheveld kan worden naar de schoolarts. Dat dossier vormt de basis voor het verdere leven en is door de verschillende disciplines te raadplegen en bij te houden. Alle partijen zijn hier al aanwezig. Het zou dom zijn hier geen gebruik van te maken, want ik weet zeker dat de kinderen, en later de volwassenen daarmee alleen maar uit het ziekenhuis gehouden worden.”

Hoe krijg je een adequate financiering rond voor de plannen met het Win 4 model? Hier is een taak weggelegd voor de minister van Volksgezondheid, vindt het drietal. De schotten tussen de eerste- en de tweede lijnszorg moeten weg om ruimte te maken voor de anderhalve lijns-DBC.

Felix: “Laten we in onze kliniek een aantal ketens maken waarmee je de zorg tot aan het ziekenhuis neerzet, nauw aansluitend bij de protocollen van het ziekenhuis en de specialisten. Dan krijg je een vloeiende lijnszorg. De financiering kun je vervolgens vormgeven in een anderhalve lijns-DBC⁴⁾ waar alles in zit. Daar zit het consult van de specialist in, van de röntgenfoto, het laboratorium, alles zit in dat bedrag, verdeeld over het aantal verwachte patiënten. Als je verwacht dat er duizend patiënten komen, dan hoeven we van die duizend niet allemaal een röntgenfoto te nemen, maar iedereen betaalt daar wel aan mee omdat die voorzieningen er wel moeten zijn. Als wij die behandelingen nu hier gaan doen, dan is onze verwachting dat wij dat kunnen doen voor ongeveer vijftig procent van de kosten van het ziekenhuis. Goedkoper dus.

Het is ook mogelijk in de anderhalve lijnszorg een specialist uit het ziekenhuis te laten komen om een consult te geven voor die mensen van wie wij denken dat het nodig is of als je vindt dat een specialist even mee moet kijken. Daarmee heb je ook het antwoord op de vraag of ons Win 4 model bedreigend is voor de specialist. Nee dus, hij wordt betrokken bij de anderhalve lijnszorg.”

Streven naar het ideale zorgstelsel

Zoals al eerder opgemerkt, zal het niet lang meer duren of er gaat in de nabije toekomst het een en ander veranderen in de ziekenhuizen. Ook zij krijgen te maken met concurrentie en gaan zich specialiseren in bepaalde vaardigheden. Bovendien krijgen ze te

Wanddecoratie in de hal van het gezondheidscentrum 'Goed is alle zorg bijeen'

maken met de chronische zorg van de vergrijzing, het toenemende overgewicht en de psychische problemen. Ze zullen de toevloed van de grote groep ouderen niet aankunnen, zeker niet als zij de opdracht krijgen zich te specialiseren.

Win 4 is dé oplossing, verzekert Rob, maar als ik vraag hoe de financiering bij hun eigen zorgkliniek nu geregeld is, valt er een korte stilte. Het is een gevoelig punt, ondernemer zijn betekent onzekerheid over de toekomst. Immers, gezondheidscentrum GOED in Ridderkerk is een particulier initiatief, gefinancierd met eigen geld en leningen.

Felix en Rob hebben inkomsten uit de eigen huisartsenpraktijk. De opbrengst van de huur van de verschillende praktijken en instanties die huisvesting hebben gevonden in het centrum, dient voor aflossing en onderhoud van het gebouw. Voor Ariane is een regeling getroffen dankzij de inspanning van drie partijen die zich verenigd hebben en bereid verklaard haar in ieder geval voor een jaar een salaris te betalen.

De drie ondernemers vormen een hecht team en vullen elkaar aan met hun eigenschappen. Het is opvallend in ons gesprek dat ze elkaars zinnen afmaken en ze wisselen moeiteloos om het verhaal van de ander te vervolgen of te voltooien.

Felix is de visionair en de netwerker, Rob de praktische man, de doener en de bouwer, Ariane de organisator en ervaren manager. Gaande het gesprek, krijg je de indruk dat het zo heeft moeten zijn. De hele onderneming kwam op het juiste moment op zijn plaats en spreekt voor zich. Het is eigenlijk zo vanzelfsprekend en inderdaad is de eerste vraag die bij je opkomt: waarom hadden we niet al veel eerder zo'n gezondheidscentrum?

De oproep van het drietal aan de regering en de zorgverzekeraar die graag een deel van de behandelingen uit het ziekenhuis willen

halen is dan ook: Zorg ervoor dat het mogelijk wordt wat wij doen en investeer en doe mee.

Het is nogal wrang voor het drietal dat het niet voor subsidie in aanmerking komt,... ‘omdat we al begonnen zijn’.

Maar als je begonnen bent, laat je zien waartoe je in staat bent, en als je alleen nog plannen hebt kun je dat niet. De voorwaarden om subsidie te krijgen klinken niet erg logisch. Aan de andere kant is subsidie aanvragen een zeer arbeidsintensieve bezigheid die heel veel tijd opslokt.

“Je kunt deze tijd beter besteden aan je vak en gebruiken om de zaken echt op poten te zetten”, reageert Felix. En dat betekent voor hem mensen zoeken en motiveren mee te doen met het Win 4 stelsel, belemmeringen benoemen en ze proberen weg te werken. De drie zien het als hun taak enerzijds met de voeten in de klei samen met anderen Win 4 gezondheidscentra neer te zetten, en anderzijds de overheid en de zorgverzekeraars de instrumenten aan te reiken om uitvoering van Win 4 mogelijk te maken.

Ze zijn met hun drieën inmiddels zo goed op de hoogte van de regels in de gezondheidszorg dat het levensvatbaar maken van het Win 4 model, vanaf de werkvloer tot de hoogste niveaus, voor hun nog slechts een kwestie is van: pas de regels aan en begin ermee. Dat ze niet de wijsheid in pacht en de waarheid in bezit hebben, realiseren ze zich terdege. Het is nodig met elkaar naar mogelijkheden te blijven zoeken, proefprojecten op te zetten, samenwerking te stimuleren tussen specialisten en huis- en bedrijfsartsen en het gezamenlijk ontwerpen van een DBC voor de anderhalve lijnszorg. Dat laatste zou het eerst moeten gebeuren, al was het alleen al om de aanzienlijke vermindering van de behandelkosten.

Felix geeft een voorbeeld: “In Amersfoort heb ik al wat ervaring met de anderhalve lijnszorg. Er staat nog geen gebouw, maar we hebben daar al wel een paar proefprojecten lopen, gericht op het aan elkaar ketenen van schakels. Daar gebeurt eigenlijk precies het omgekeerde als in Ridderkerk waar een gebouw staat maar waar we nog bezig zijn met het aan elkaar schakelen van de onderdelen. We zijn in Amersfoort bezig de anderhalve lijnszorg vorm te geven en we zitten daar om de tafel met zorgverzekeraars, specialisten, fysiotherapeuten en manuele therapeuten om te praten over een bepaalde financiering voor behandelingen van het bewegingsapparaat.

De test waarover ik het daarstraks had, die van vermindering van vijftig procent behandelingskosten, is reëel. Als we uitgaan van de vierhonderdduizend mensen in de regio Eemland, dan betekent het dat naar verwachting zestien miljoen euro bij de tweede lijn

wordt weggehaald. Met dat geld kun je veel doen, bijvoorbeeld een gebouw neerzetten van zeven miljoen euro. Dat levert een besparing van negen miljoen per jaar op. Als je dat overal in het land zou doen, kun je ongeveer driehonderd miljoen euro per jaar bezuinigen.”

Als tenminste niet de projectontwikkelaars alle grond in Nederland gaan opkopen. In de omgeving van Amersfoort, aldus Rob, heeft de gemeente eigenlijk geen grond meer in pacht en het gevaar bestaat momenteel dat grond wel erg duur gaat worden: “Hier ligt ook een taak voor de gemeente en de provincie. Zij moeten hun verantwoordelijkheid nemen en ervoor zorgen dat de grond betaalbaar blijft, zodat mensen voor een redelijke prijs grond kunnen kopen en bebouwen. Want als dat niet kan, zullen we nooit meer een 23-jarige huidtherapeute die net begint met de praktijk een plek kunnen geven in een gezondheidscentrum, zoals wij nu wel kunnen in Ridderkerk.”

Noten:

¹⁾ Het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) onderzoekt of u AWBZ-zorg (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) kunt krijgen, en zo ja, hoeveel zorg en hoe lang. Het zorgkantoor regelt dat u de zorg krijgt waar u recht op heeft. Bij het CIZ kunt u terecht voor verpleging of hulp bij (langdurige) ziekte, handicap en ouderdom. Hulp bij het huishouden en voorzieningen als een rolstoel of een woningaanpassing vraagt u aan bij uw gemeente, bij het WMO-loket, Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

²⁾ DBC, Diagnose Behandel Combinatie, is de basis van het nieuwe betalingssysteem voor de gezondheidszorg in ziekenhuizen en voor de zorg in de geneeskundige geestelijke gezondheidszorg. Een DBC is een administratieve code die de zorgvraag (diagnose) en totale behandeling van een patiënt weergeeft. Aan elke DBC hangt een eigen ‘prijskaartje’. Behandelaars en zorgverzekeraars onderhandelen over de prijs en de kwaliteit van de zorg. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport - VWS - ziet toe op deze onderhandelingen.

³⁾ De ziekenhuiszorg is verdeeld in een A-segment en een B-segment. Een DBC zit dus of in het A-segment of in het B-segment. In segment A zit tussen de 80 - 90% van de behandelingen in een ziekenhuis. A-segment: De prijzen van DBC's in het A-segment worden landelijk vastgesteld en zijn dus in elk ziekenhuis gelijk. Daarboven wordt een verrekeningspercentage in rekening gebracht. Dit verrekeningspercentage is ook wettelijk bepaald en is per ziekenhuis verschillend. B-segment: De prijzen van DBC's in het B-segment mogen ziekenhuizen zelf vaststellen. Hierover onderhandelen zij met verzekeraars, waardoor de prijzen per ziekenhuis kunnen verschillen. In het B-segment vallen de relatief eenvoudige ingrepen, dus niet de acute of spoedeisende zorg.

⁴⁾ Een anderhalve lijns-DBC wordt vormgegeven door “bouwstenen”. Bouwstenen zijn bijvoorbeeld diagnostiek, röntgenonderzoek, consult PA of NP, laboratoriumdiagnostiek. Afhankelijk van hoe vaak een bouwsteen gemiddeld nodig is per patiënt, wordt de zwaarte van een bouwsteen in een anderhalve lijns-DBC bepaald.

foto: Johan van den Tol

Diabeter

Betere resultaten voor kinderen met diabetes

Maatschappelijke opgave

Diabetes is een chronische ziekte. Een kind met diabetes heeft veel zorg en aandacht van de ouders nodig. Diabetes vergt een andere manier van leven. De hele dag door moet er gelet worden op de bloedsuiker en insuline toegediend worden. Op de lange termijn is de kans groot dat er complicaties optreden met grote gevolgen, bijvoorbeeld een amputatie van een been of voet. Goede diabeteszorg op jonge leeftijd kan dit voorkomen.

Nieuw model van gezondheidszorg

Diabeter heeft zich gespecialiseerd in diabeteszorg voor kinderen en jong volwassenen. Het gebruik van een continue bloedsuikerstrip, de glucosesensor, en een insulinepomp zorgt ervoor dat de bloedsuikerschommelingen geminimaliseerd worden. Samen met goede controle en begeleiding zorgt dit voor een betere kwaliteit van leven en op de lange termijn voor minder complicaties. Kwaliteit van zorg staat centraal bij Diabeter.

Het verhaal achter de innovatie

Dr. Veeze en Dr. Aanstoot streven ernaar om door specialisatie en concentratie de diabeteszorg voor kinderen te verbeteren. Dit lukte niet in het ziekenhuis, daarom zijn ze een zelfstandig centrum voor kinderdiabetes gestart. Hun wetenschappelijke kennis en ervaring benutten ze om samen met de patiënten en de ouders te werken aan betere resultaten.

Gegevens

Bedrijfsnaam: Diabeter

Personen: Dr. Veeze en Dr. Aanstoot

Gestart in: 2006

Website: www.diabeter.nl

Betere resultaten voor kinderen met diabetes

door Marijke Dannenberg

Dr. Veeze en Dr. Aanstoot richtten in oktober 2006 het eerste zelfstandige centrum gespecialiseerd in kinderdiabetes op, genaamd Diabeter. In 2007 werden ze zorgondernemer van het jaar. Een goede behandeling van diabetes op jonge leeftijd verbetert de kwaliteit van leven en zorgt voor minder complicaties op lange termijn. In gesprek met Dr. Veeze vertelt hij hoe het gebruik van de glucosesensor en de insulinepomp, maar zeker ook persoonlijke begeleiding bijdragen aan betere resultaten.

Het behandelteam van Diabeter.

Een kind met diabetes is voor een gezin een zware belasting. Het kind heeft veel aandacht en zorg nodig, het kind moet namelijk vierentwintig uur per dag geholpen worden met het onder controle houden van de bloedsuiker. In een gesprek met kinderarts-diabetoloog Dr. Veeze vertelt hij hoe groot de invloed van diabetes is. Alles wat een kind doet heeft invloed. Als kinderen gaan sporten daalt de bloedsuiker hard, als ze eten, stress hebben of ziek zijn stijgt deze juist. Een hogere bloedsuikerwaarde kan leiden tot probleemgedrag of slechtere schoolprestaties en een lagere bloedsuikerwaarde tot wegrakingen en stuipen. Vanwege de groei van een kind moet de behandelstrategie en medicatie ook nog eens voortdurend worden bijgesteld. De puberteit brengt eigen problematiek met zich mee. Voor een volwassene is diabetes heel anders dan voor een kind van twee of vier. Naast de effecten van acute ontregeling van de bloedsuikerwaarde, dreigt bij diabetes

het ontstaan van complicaties op lange termijn. Het gaat om ernstige en invaliderende complicaties zoals blindheid, nierfalen, hartinfarct en amputaties. Hoe slechter de diabetes is gereguleerd, des te eerder zullen deze complicaties, zelfs op jong-volwassen leeftijd, zich voordoen.

Dr. Veeze is enorm gedreven om de diabeteszorg voor kinderen te verbeteren. Veeze: “De beroepsgroep was eerst mordicus tegen omdat we met Diabeter aan de gevestigde orde kwamen. Voor hun gevoel kon elke kinderarts diabetes wel behandelen. Langzaam beginnen ze nu te zien dat het veel beter kan als we de zorg concentreren. Ik geniet ervan dat de kliniek goed loopt, als ik aan het eind van mijn loopbaan terugkijk, dan wil ik zien dat we met Diabeter wat goeds hebben gedaan voor onze patiënten en de patiënten van de toekomst.”

Beter geïnformeerd door sensor

In een gesprek legt Dr. Veeze uit waar zij bij Diabeter mee bezig zijn: “Wij houden ons bezig met de vraag hoe we de bloedsuikerwaarde goed regelen en hoe we ouders en kinderen het beste kunnen begeleiden om de kwaliteit van leven met diabetes te verbeteren. Ongeveer vier tot tien metingen per dag van bloedsuiker heb je nodig om de bloedsuiker zo goed mogelijk te kunnen regelen. Zo vaak moeten kinderen zich dus ook prikken om hun glucosewaarde te meten met een bloedsuikermeter. In de VS is een nieuwe continue bloedsuikerstrip ontwikkeld, de glucosesensor. Diabeter loopt voorop met het gebruik van deze glucosesensor. De glucosesensor heeft een klein slangetje die in de huid zit en die om de vijf minuten de bloedsuikerwaarde meet. Door deze continue meting ben je veel beter geïnformeerd dan wanneer je vier tot tien keer per dag prikt.”

De glucosesensor (zie foto) wordt samen met een insulinepomp gebruikt. De glucosesensor meet de waarden in het bloed en zendt het resultaat continu door naar de insulinepomp. Op de display wordt in een grafiek zichtbaar hoe de glucosewaarde zich de afgelopen uren heeft ontwikkeld. Vervolgens geeft de insulinepomp geprogrammeerd insuline af door middel van een dun slangetje die in de huid zit. Eigenlijk geeft de insulinepomp de hele dag een basislaagje. Bij bijvoorbeeld het eten wordt als het ware een extra zetje programmeerd. De insulinepomp geeft een

Foto: Henk Jan Veeze

trilalarm af als de waarden te hoog of te laag zijn, dus het kind wordt gewaarschuwd. Afhankelijk of de bloedsuiker aan het stijgen of dalen is, kan de snelheid van pomp hoger of lager gezet worden.

Dr. Veeze legt uit hoe het in de praktijk werkt: “Kinderen leren om de glucosesensor en de insulinepomp zelf te bedienen onder supervisie van een volwassene. Dit heeft vele voordelen. Kinderen kunnen nu bijvoorbeeld wel alleen naar een kinderfeestje. Wanneer de insulinepomp een trilalarm afgeeft, kan het kind met de ouders bellen om even samen de waarden, die de insulinepomp aangeeft, door te spreken. Vervolgens kan het kind zelf de pomp hoger of lager zetten. De glucosesensor is vooral van groot belang voor een kind die veel last heeft van sterke schommelingen van de suikerspiegels of kinderen die zo gedreven zijn om het goed te doen en daarom tien keer per dag gaan meten. De sensor zorgt ervoor dat de bloedsuiker veel beter geregeld kan worden. Kinderen zonder insulinepomp moeten continu bewustzijn van wat ze gaan doen. Als ze 's morgens spuiten, dan houden ze er al rekening mee wat ze later die dag eten, drinken en hoeveel ze nog bewegen. Met de insulinespuit geef je op bepaalde momenten heel veel insuline. Met de glucosesensor en de insulinepomp kunnen de bloedsuikerschommelingen geminimaliseerd worden. Als er tijdig wordt ingegrepen dan hoeft je maar iets bij te sturen, voor het lichaam is dit veel beter. De kinderen voelen zich met de glucosesensor ook een stuk zekerder. In het verleden moest een kind met diabetes zoveel handelingen verrichten: etui open, handen wassen, broek naar beneden, prikken, meten en spuiten. Zeker als het kind iets ouder wordt gaat het zich voor de ziekte schamen. Nu is het alleen kijken naar de insulinepomp en het menu aflopen, dit kan bij wijze van spreken nog bij het uitstappen van de tram.”

Ontstaan van Diabeter

Dr. Veeze en Dr. Aanstoot hebben twaalf jaar in het ErasmusMC/Sophia Kinderziekenhuis gewerkt. Daar zijn ze als kinderarts opgeleid en gepromoveerd. Daarna hebben ze samen in het IJsselland ziekenhuis een landelijke polikliniek voor kinderdiabetes gestart. Dr. Veeze: “Met de kinderartsen die daar al zaten hebben we een goed lopende kinderafdeling opgezet. Daar hebben we ook onze expertise op het gebied van kinderdiabetes uitgebreid.” Veel patiënten uit het Sophia Kinderziekenhuis kwamen over. Door mond-tot-mondreclame kwamen de patiënten uit het hele land. “We begonnen eigenlijk geleidelijk aan steeds meer tijd in de week te alloceren voor de kinderdiabeteszorg. Op een gegeven was dit aandeel zo groot, dat we eigenlijk op een natuurlijk punt kwamen van afsplitsing. Deelspecialisatie en concentratie verhoogt de kwaliteit. Wij wilden dit ook voor kinderdiabetes, dat lukte uiteindelijk niet binnen het ziekenhuis. Wij konden wel met de zorgverzekeraar regelen dat er geld kwam en dat dit door onze werkwijze zou leiden tot betere diabeteszorg. In een lang proces om diabeteszorg binnen het ziekenhuis te verzelfstandigen, kwamen we niet veel verder. We zijn het toen gewoon zelf gaan doen. In februari 2006 hebben we onze baan opgezegd, en vervolgens het businessplan van Diabeter geschreven, een vergunning bij VWS aangevraagd en een gebouw gezocht. Alles moesten we zelf doen: overleg met zorgverzekeraars, personeelsadministratie, maar ook meubelen kopen en het gebouw gereed maken. We hebben zelfs met het hele gezin hier geschilderd.”

Het is nooit primair de bedoeling geweest van Dr. Veeze en Dr. Aanstoot om een losse zorgentiteit op te richten. Veeze legt uit dat verzelfstandiging eigenlijk vanuit noodzaak is geboren om betere zorg te kunnen leveren: “De ervaring per algemeen kinderarts is erg dun. Er zijn ongeveer 5000 diabetespatiënten die behandeld worden in 100 zorginstellingen. Dit betekent gemiddeld ongeveer 50 patiënten per zorginstelling. Dat betekent dat je als arts eens in de veertien dagen een spreekuur houdt met een paar diabetespatiënten. Het is dan onmogelijk om je als arts te bekwamen in diabetes, de zorg te verbeteren en de technologische ontwikkelingen bij te houden. Nu zijn er circa 200 kinderartsen die zich bezighouden met het behandelen van diabetes. Als we dit zouden concentreren kunnen we het af met vijftien kinderartsen, moet je eens bedenken wat dat met het kennisniveau doet.” Veel zelfstandige behandelcentra richten zich op de kortlopende, planbare zorg (oog-laser, knieën, heupen) en laten de meer complexe zorg over aan het ziekenhuis. Diabeter is juist gericht op kwaliteit en richt zich juist op de complexe, chronische kinderdiabeteszorg.

Investeren in de lange termijn

“Het grote voordeel van de verzelfstandiging was dat we vanaf toen zelf afspraken konden maken met de zorgverzekeraars. Het lukte eigenlijk vrij goed om de afspraken met de zorgverzekeraars rond te krijgen. Een van de concrete resultaten voor de zorgverzekeraar, maar zeker ook een voordeel voor de patiënten is dat het aantal opnames van patiënten tien à vijftien keer lager ligt dan het landelijk gemiddelde. We streven ernaar om zoveel mogelijk poliklinisch te houden. Dit bereiken we ondermeer doordat we 24 uur bereikbaar zijn. Dit is van belang omdat diabetes een ziekte is waar je niet één keer in de drie maanden naar kijkt. Diabetes is letterlijk ieder uur van de dag anders. Zeker bij kleine kinderen, leidt dit tot angst en onzekerheid bij ouders. Patiënten kunnen mijn collega en mij continu met één druk op de knop via de mobiele telefoon bereiken. In het weekend hebben we ongeveer twintig telefoontjes. Het zijn vooral nieuwe patiënten die voor het eerst een weekend ingaan. Het geeft mensen heel veel rust dat ze kunnen bellen op het moment dat er wat is. Wat we daarmee in feite doen is de zelfredzaamheid van kinderen en ouders vergroten. Hierdoor houden we patiënten uit het ziekenhuis. Op langere termijn bespaart dit kosten voor de zorg.”

Diabeter is continu bezig met het verbeteren van de diabeteszorg, onder andere door het doen van wetenschappelijk onderzoek. De performance van de totale patiëntengroep is goed. Van andere klinieken in Nederland zijn deze data er bijna niet. Dr. Veeze geeft aan dat Diabeter bij de beste vier klinieken zit, wanneer de data vergeleken wordt met verificerbare resultaten van drieëntwintig Europese topklinieken. Nog belangrijker vindt hij dat door goede controle van de diabetes, de patiënten op langere termijn minder complicaties en dus minder zorg nodig hebben.

Dr. Veeze geeft aan dat ze streven naar nog betere resultaten: “Als je kijkt naar de groep van kinderen met de diagnose diabetes op de leeftijd van vijf jaar zien we dat als deze kinderen dertig zijn, van de tien kinderen er één al een beenamputatie of voetamputatie heeft gehad, twee à drie zijn al gelaserd in verband met dreigende blindheid, één à twee hebben al aan nierdialyse nodig en een ander heeft al een hartinfarct gehad vanwege vaatproblemen. Dit valt nog flink te verbeteren door intensivering van de diabeteszorg. Kinderleukemie is een voorbeeld van een ziekte die door concentratie en intensivering van de zorg flink verbeterd is. In de jaren zestig stierf negentig procent van de kinderen met leukemie. De oncologische zorg is geconcentreerd en geïntensiveerd. Nu ligt het genezingspercentage op 90%. Op latere leeftijd functioneren deze kinderen normaal. Door concentratie en kennisvermeerdering heb-

ben wij hetzelfde voor ogen. We willen de resultaten zo verbeteren dat als kinderen dertig zijn, de complicatiekans minstens is gehalveerd. Als kinderarts zijn wij niet één middag in de week bezig met spreekuur, maar we zijn de hele week bezig met diabeteszorg. We hebben spreekuren, doen onderzoek en werken aan verbetering van de diabeteszorg. Wij doen het omdat we ons willen concentreren op de inhoud van de zorg. We willen de kwaliteit van leven voor deze kinderen verbeteren.”

Samen werken aan betere resultaten

De resultaten verbeteren alleen als de kinderen en ouders die de pomp gebruiken goed geïnstrueerd zijn en de tips en trucs opvolgen. Veeze: “De resultaten zijn zo goed, je kunt soms aan de bloedwaarden niet meer zien dat ze diabetes hebben. We zijn een periode van weken tot maanden bezig met een kind en ouders om hen te leren om goed om te gaan met de glucosesensor en de insulinepomp. Het kind moet leren hoe ze om de paar dagen de glucosesensor moeten vervangen, hoe ze gegevens kunnen aflezen van de insulinepomp, hoe ze de instellingen kunnen wijzigingen, etcetera. Dit verschilt ook weer per leeftijd van het kind. Op een aantal momenten per jaar geven we ze weer aangepaste instructies. Dit doen we omdat het leven van een kind vaak verandert. Door sporten of doordat ze naar de middelbare school gaan verandert er veel in hun ritme, en dus ook in hun bloedsuiker. Op het spreekuur kijken we dan samen met het kind en de ouders naar het beeldscherm. Ze zien hun performance, ze zien als het ware waar de rode, oranje en groene vlaggen staan. Dat drijft hen om het nog beter te doen. Ze vinden het een uitdaging om aan betere performance te werken. Het polikliniek-

De resultaten zijn alleen goed als de kinderen en ouders die de pomp gebruiken goed geïnstrueerd zijn en de tips en trucs opvolgen

foto: Johan van den Tol

bezoek van een patiënt is een zoekplaatje op maat. Wat kun je bereiken bij wie, in welke volgorde, welke strategie pas je toe, wat laat je bespreken met de diabetesverpleegkundige of juist bij mijn collega Henk Jan of mij.”

Het is meer dan alleen de sensor en de pomp

“De glucosesensor is echt nieuw”, aldus Dr. Veeze, “deze sensor staat ook nog niet op de hulpmiddelenlijst van het College van Zorgverzekeringen en wordt dus nog niet vergoed. De systemen gaan per keer drie tot vijf dagen mee, de nieuwste systemen die op de markt komt gaan vijf tot zeven dagen mee. Als kinderen de glucosesensor intensief gebruiken dan kost het gebruik van de sensor ongeveer €3000,- per jaar. Alles, behalve de glucosesensor, zit nu in het basispakket. Je betaalt aan strips in de glucometer ongeveer €0,80. Als je zeven strips gebruikt dan kost de glucose-sensor ongeveer even veel. Mensen betalen de glucosesensor nu nog zelf. Er is een aantal zorgverzekeraars die het uit coulance af en toe vergoeden, het is niet te zeggen in welke gevallen een zorgverzekeraar het wel en welke gevallen het niet vergoedt.” Dr. Veeze vindt dat de glucosesensor eigenlijk wel in het verzekeringspakket thuis hoort. Hij geeft aan dat de College voor zorgverzekeringen er ook onderzoek naar zou moeten doen. Veeze licht zijn standpunt toe: “Omdat de performance zoveel beter wordt, is het zeker rendabel om er in te investeren. We zorgen bij Diabeter dat diabetes op jonge leeftijd goed wordt behandeld. Dit heeft een preventieve werking. Dit zorgt voor minder complicaties op lange termijn. Er is wel een kanttekening: gebruik van deze complexe technologie vereist expertise en ervaring.”

Diabeter werkt met een uitgebreide behandeldatabase. Deze database wordt nog steeds verder ontwikkeld. Veeze heeft dit elektronisch systeem zelf gebouwd. Dit systeem maakt het mogelijk om op afstand de patiënten individueel, maar ook als groep, op ieder gewenst moment te monitoren. De gegevens worden doorgegeven via de computer van de patiënt. Alle patiëntengegevens zijn uitsluitend elektronisch opgeslagen. Het systeem is ook een goed instrument voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek.

Ondernemerschap

Diabeter bestaat nu twee jaar. Vorig jaar zijn ze zorgonderneming van 2007 geworden, hoewel dit erg mooi is geeft Dr. Veeze wel aan dat dit een blijvende verplichting schept om het te blijven waarmaken. “We hebben nu ongeveer 650 patiënten, vorig jaar zijn we gegroeid met 350 patiënten. We groeien komend anderhalf jaar door richting de 800 à 900 patiënten. We verwachten dat de

nieuwe locatie in Deventer richting de 350 à 400 patiënten zal lopen in die periode. We zijn nu al een van de grootste centra in Europa voor kinderen. De patiënten komen meestal op basis van zelfverwijzingen en met instemming van hun kinderarts. Ook de Diabetesvereniging adviseert patiënten om naar ons toe te komen.” Het opstarten van Diabeter ging niet vanzelf. Er waren verschillende elementen te overwinnen, zeker ten aanzien van bureaucratie en regelgeving. Bij chronische ziekten wordt door de ziektekostenverzekeraar pas 13 maanden na aanvang van de behandeling betaald. Veeze: “We moeten de kosten de eerste 13 maanden (huur, salarissen etc) van de bank lenen. Een enkele verzekeraar is bereid geweest om voor hun patiënten een bedrag voor te schieten. Met de meeste zorgverzekeraars hebben we inhoudelijk een goede werkrelatie.” Dr. Veeze geeft aan dat hij er wel achter is gekomen dat er enorme verschillen bestaan tussen de zorgverzekeraars. Sommige zorgverzekeraars stimuleren zorgvernieuwingen, die denken mee en investeren in vernieuwing, maar andere zorgverzekeraars zijn hierin totaal niet geïnteresseerd.

“Waar we ook tegen aanlopen is de traagheid van de besluitvorming over de vergoeding van de glucosesensor. Het goed overwegen om de glucosesensor voor iedere verzekerde, in iedere kliniek te vergoeden is begrijpelijk, maar om het zolang voor iedere patiënt, voor heel Nederland, voor iedere kliniek keihard op slot te houden, dat vind ik niet erg ondernemend. Met de kennis dat je hiermee resultaat kan boeken en op de langere termijn kosten bespaart, snap ik deze opstelling niet. Het is moeilijk te duiden waarom ze zo handelen, misschien is het onbekendheid of gebrek aan ondernemerschap. Ze zien nog niet dat het uiteindelijk een kostenvoordeel oplevert. Op dit moment zitten zij niet met een probleem, maar onze patiënten wel.”

“Het heeft veel om een eigen onderneming op te zetten”, aldus Dr. Veeze. “De teamgeest en het ondernemende klimaat dat ontstaat is erg mooi. We moeten het toch allemaal maar voor elkaar krijgen. Dat gelijkgestemde gevoel merkt hij ook bij al zijn patiënten. Die zijn wel in voor verbeteringen en vernieuwingen. Opvallend is dat juist Turkse-Nederlanders heel enthousiast zijn. Dat zijn echte ondernemers, die vinden dit helemaal goed. Nederland wil kennisland zijn, maar tegelijkertijd als iemand zijn hoofd boven het maaiveld steekt, dan wordt dit niet altijd gewaardeerd. Juist de dingen die boven het maaiveld uitsteken, moet je verder laten groeien en kijken of je er naast kan staan om ook mee te groeien. Dit zou wel meer de attitude mogen worden.”

onderwijs ▶▶

eerwegondersteunend onderwijs
Achterblijvers Personeelstekort
Kennisdynamiseren Sport op
Culturele achtergrond Competit
ifferentiëren Creativiteit Kwa

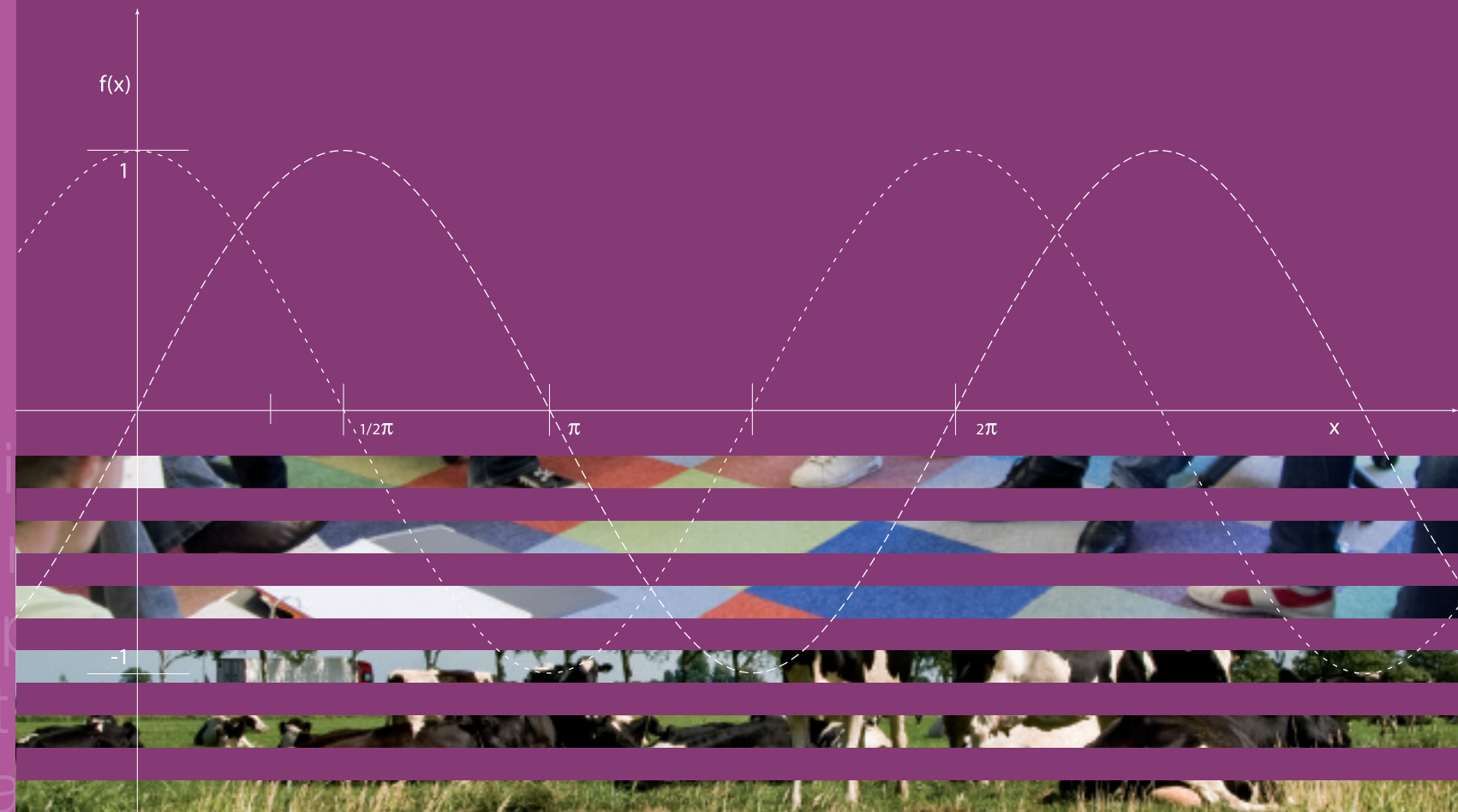

foto: Johan van den Tol

Team Academie

Leren door te doen

Maatschappelijke opgave

Ondernemers en innovaties zijn nodig om Nederland haar concurrentiepositie in de toekomst te laten behouden en te zorgen voor voldoende banen. Sommige jongeren weten al van jongs af dat ze ondernemer willen worden. Niet elke jongere wil leren op dezelfde manier. Het onderwijs richt zich steeds meer op een vraaggestuurde manier van leren om zo het beste uit jongeren te halen.

Team Academie: nieuwe manier om te leren en te ondernemen

Team Academie is een particuliere school die jongeren uitdaagt om direct te ondernemen. Door te leren in de praktijk, en door het ontwikkelen en toepassen van inzichten en vaardigheden. Al ondernemende ontdekken ze wat ze willen leren en vragen ze om onderwijs. Het gaat bij Team Academie om leren door het gewoon te doen! Samen voeren de studenten opdrachten voor de klant uit en leren producten en diensten te ontwikkelen en vermarkten. Een nieuwe manier van leren in de praktijk waarbij de leerlingen intensief begeleid worden.

Het verhaal achter de innovatie

Tijdens een reis naar Finland werd Team Academie ontdekt. Patrick Bijman en zijn collega's Ingrid van Rossum en Marcel Zwart raakten zo enthousiast dat zij deze opleiding in Nederland gingen aanbieden. Hun eigen ervaring als ondernemer kwam daarbij goed van pas. Variëteit en betrokkenheid zijn belangrijke uitgangspunten. Vanaf de start werken ze competentiegericht. Ze zien zichzelf als echte pioniers. Als pionier kun je nieuwe dingen maken en laten zien hoe het ook anders kan. Bovenal zijn ze van mening dat een pionier ruimte nodig heeft!

Gegevens

Bedrijf: Team Academie te Haarlem

Personen: Patrick Bijman, Ingrid van Rossum en Marcel Zwart

Gestart in: 2006

Website: www.teamacademie.nl

Leren door te doen

door Alexandra Gabrielli

Op Team Academie kun je direct starten met je eigen onderneming. Jongeren worden uitgedaagd om samen te ondernemen. Leerlingen geven zelf aan wat ze willen leren. Op Team Academie leer je te ondernemen door te doen. Dat deze vraaggestuurde manier van leren jongeren stimuleert, blijkt wel uit de resultaten. Patrick Bijman (1957) en Pauline van der Pas (1959) vertellen over het ontstaan van hun Academie waar jonge ondernemers worden aangemoedigd samen te werken en verantwoordelijkheid te dragen, en waar inzet van creativiteit en durf een belangrijk zijn.

Pauline van der Pas en Patrick Bijman in de hal van Team Academie

foto: Alexandra Gabrielli

“De grote waarde is leren dat ik het zelf moet doen, dat ik zelf verantwoordelijk ben voor mijn eigen leven.” Met deze uitspraak gaf de student een kernachtig antwoord op de vraag van Patrick Bijman wat Team Academie hem had geleerd. Bijman, ondernemer en verbonden aan de School voor Ondernemerschap, was naar Jyväskylä in Finland gereisd om een kijkje te nemen op de Team Academy, waar in 1993 een nieuwe manier van ‘leren door te doen’ was geïntroduceerd en waar jongeren in de praktijk leren ondernemers te worden. De Finse Team Academy had al diverse onderwijs- en marketingprijzen gewonnen en stond model voor verandering en vernieuwing aan de basis van het onder-

nehmenschap. Het model werd overgenomen door andere landen, waar Team Academies werden opgericht, in Groot-Brittannië, Frankrijk, Spanje en Duitsland.

Patrick Bijman raakte zo enthousiast dat hij nauwelijks kon wachten zo’n ondernemende opleiding ook in Nederland te beginnen: “Ik ging overigens voor een andere opleiding naar Finland, samen met Ingrid van Rossum en Marcel Zwart. Van Rossum is zelfstandig ondernemer en consultant, Zwart is ook ondernemer en is drie jaar directeur geweest van InterCollege, een business school. We waren bezig met het maken van programma’s voor managers om ze ondernemend te maken, om startende ondernemers te helpen en om mensen een doorstart te laten maken of binnen het bedrijfsleven ondernemende competenties te leren. Maar deze programma’s waren voor volwassenen die al actief waren in het bedrijfsleven. Zwart had in Finland Team Academy ontdekt, gericht op jongeren (HBO-opleiding). Toen we daar waren dachten we: wat zou het mooi zijn als wij dat ook met jongeren in Nederland konden gaan doen. Ik was actief voor ‘Ondernemers voor de klas’, om middelbare scholieren te helpen met het schrijven van een ondernemingsplan. We hadden een programma aangeboden in een bepaalde regio waarop een VMBO- en een VWO-school reageerde. De ervaring leerde ons dat het ondernemen heel erg leeft bij jongeren. Het komt voor dat een VMBO-leerling niet kan uitrekenen hoeveel tien keer eenentachtig is, maar op een gegeven moment wel voor zijn verzonnen telefoonwinkel kan berekenen wat zijn inkoop- en verkoopwaarde en zijn marge is. Wanneer iets van de jongere zelf is, wordt de kennis toegankelijker. In een ondernemende opleiding leren jonge mensen vooral zichzelf en hun talenten kennen, dat leert de praktijk.”

Creativiteit, durf en verantwoordelijkheidsgevoel

“Ondernemerschap is een interessant fenomeen”, vindt Patrick. “Het gaat er niet om iedereen ondernemer te maken, maar ondernemend. Als je onderneemt ben je creatief, heb je durf en verantwoordelijkheidsgevoel en komt dat wat diep in je zit tot ontwikkeling en kun je echt jezelf zijn.

Iedereen is het erover eens dat ondernemerschap van groot belang is. Naast arbeid, kapitaal en natuur wordt ondernemerschap wel de vierde productiefactor genoemd. Ondernemerschap is dan ook zo oud als de mensheid zelf. Daar komt nog bij dat de ondernemende mens als geen ander in staat is om, gebruikmakend van bestaande kennis en mogelijkheden, te komen tot nieuwe toepassingen, diensten en producten. Ondernemers lopen vaak op nieuwe ontwikkelingen vooruit en vormen zelf een bron van innovatie.” “Ja, ondernemerschap is iets speciaals”, vervolgt Patrick: “Een ondernemer is echt iemand die voor zichzelf werkt, vanuit zijn eigen energie en wezen. Een goede ondernemer werkt niet voor het geld, al ontstaat dat beeld vaak wel, hij wil iets doen in de wereld, iets laten zien en zichzelf ontwikkelen. Het moment waarop je gaat denken van: ik heb iets en daar kan ik zoveel geld mee verdienen, ben je geen ondernemer, maar meer een manager of een koopman. Een ondernemer heeft binnen in zichzelf iets dat hij wil uiten. De meest succesvolle ondernemers zijn mensen die gedreven zijn iets in de wereld te brengen.”

Het is een mooie omschrijving van het ondernemerschap als basis van de nieuwe Team Academie Nederland die in november 2006 werd opgericht door Patrick Bijman, Ingrid van Rossum en Marcel Zwart. Er is een vestiging in Amsterdam en in Haarlem, met acht mensen in de leiding, onder wie een hoofdcoach in Haarlem en Amsterdam, twee junior coaches en een kwaliteitsbewaker van het leersysteem. Patrick Bijman is verantwoordelijk voor de dagelijkse organisatie. Hoofdcoach op de Academie in Haarlem is Pauline van der Pas. Zij begeleidt de studenten die eigenlijk geen studenten zijn maar ‘teamondernemers’. Zij heeft er vijf onder haar hoede voor de MBO. Zeven voor de HBO-opleiding zijn onder de hoede van de teamcoach in Amsterdam. Samen vormen zij de eerste lichte van de nieuwe Academie die in september 2007 van start ging. Het streven is te komen tot honderdvijftig teamondernemers per opleidingslocatie, met circa vijftien mensen per team. De MBO-opleiding is op de detailhandel gericht, het winkel- en kleinbedrijf, de HBO-opleiding op elke bedrijfsvorm. De vooropleiding van de vijf MBO-ondernemers is VMBO, de oude Mavo. De zeven HBO’ers hebben HAVO, VWO of een andere MBO- of HBO-opleiding achter de rug. Er zijn er die er nog een studie naast doen, bijvoorbeeld rechten. De MBO’ers zijn zeventien jaar,

De HBO’ers twintigers. De minimale leeftijd om te worden toegelaten is zestien jaar. Jongeren met een afgebroken opleiding kunnen er ook terecht. Willen is belangrijker dan kunnen.

Leren ondernemen

De opleiding is geheel gericht op de praktijk. Hier geldt: direct beginnen met ondernemen. Je start je eigen eenmansbedrijf en je participeert met anderen van je team in een gezamenlijk bedrijf. Er wordt gewerkt in teams en elk team vormt een bedrijf. De teamleden hebben allen een verschillende insteek. De een heeft een wat technischer achtergrond bijvoorbeeld en voelt zich thuis in de automatisering en een ander is weer veel bedrijfsmatiger gericht. Een team maakt plannen en verdeelt taken. Doel is samen opdrachten voor een klant uitvoeren en/of producten of diensten ontwikkelen en vermarkten. Dat betekent in de praktijk: afspraken maken, acquisitiesprekken voeren, offerte uitbrengen, een product ontwikkelen, marktonderzoek doen en een marketing-campagne maken. Daar horen ook werkzaamheden bij als: de administratie bijhouden, de belastingaangifte in orde maken, begrotingen en projectplannen maken, de logistiek organiseren, contracten maken en personeel managen. Zelfs het voorbereiden van een overname kan hier in de praktijk geleerd worden. Het is dus zo dat door opdrachten van klanten uit te voeren, de teamondernemer kennis verzamelt en vaardigheden aanleert. De eerste opdrachten van klanten voor de teamondernemers waren in november 2007, dus binnen enkele maanden, al binnen.

foto: Alexandra Gabrielli

“Je redt het niet alleen meer in deze maatschappij, je moet in teams werken.”
Pauline van der Pas

Elk team beschikt in het gebouw over een eigen werkplek waar naast presentatie- en overlegruimtes zijn ingericht, een uitgebreide bibliotheek, een ontspanningsruimte en een kopieerinstallatie. De teamondernemers zijn veertig uur in de week aan het werk in hun ‘kantoor’ waartoe ieder teamlid, in bezit van een eigen sleutel, 24 uur per etmaal toegang heeft. Er zijn ook vakanties, maar de zomervakantie is niet langer dan drie weken (vier weken voor de MBO-opleiding).

Na drie jaar is de opleiding voltooid, klaar voor evaluatie per team. De HBO-ondernemers hebben dan het geld voor een wereldreis bij elkaar verdiend, de MBO’ers organiseren een eigen evenement ter afsluiting van de praktijkopleiding.

Een intensieve opleiding, dat is wel duidelijk en intensief betekent hier niet alleen het aantal werkuren, maar bovenal de bijna constante individuele begeleiding van elk team gedurende twintig uur per week door een coach. Daarnaast wordt er eens per maand een volle week besteed aan verdieping van een bepaald onderwerp, in samenwerking met een externe ondernemer. Een team mag zelf iemand kiezen uit een netwerk van mensen, bijvoorbeeld een marketingdeskundige, of zelf iemand voordragen. Als het te pas komt, brengt een team een hele week door in iemands bedrijf of organisatie. Gemiddeld is er zodoende dertig uur per week begeleiding. Naast de praktijkopleiding zijn er nog twee vakken waarin de teamondernemers les krijgen: de Nederlandse en de Engelse taal. In die lessen schrijven ze in hun eigen stijl offertes of stellen ze nieuwsbrieven samen. Correct taalgebruik staat daarbij centraal maar ook hier geldt weer: op de praktijk gericht met als doel het opdoen en toepassen van kennis van de taal van het bedrijfsleven en de handel. Op Team Academie draait een docent niet een lesje af en overspoelt de leerlingen niet met kennis. “Het is eerder zo”, aldus Patrick Bijman, “dat de leerlingen het omgekeerde doen en de kennis bij wijze van spreken uit de docent trekken.”

“Zelf ontdekken staat voorop, en dan met elkaar”, aldus Pauline: “Je redt het niet meer alleen in deze maatschappij. Je moet met teams werken. Dat merken onze teamondernemers dagelijks, dat ze niet verder komen als ze niet samenwerken. Met elkaar communiceren, in dialoog treden met elkaar en over zaken praten, daar gaat het om. Ze merken dat dat niet altijd van een leien dakje gaat, maar dat het heel handig is de dingen met elkaar te bespreken waardoor je steeds vaardiger wordt. Je krijgt dan op een gegeven moment de uitkomst van de optelsom: een en een is drie, wat wil zeggen, meer voor elkaar krijgen met elkaar. We lepelen onze teamondernemers niets in, ze ontdekken alles zelf door vragen te stellen, aan planning te doen, goede afspraken te maken en de dingen met elkaar door te nemen.”

“Dat is heel essentieel”, voegt Patrick eraan toe: “Want dat is niet eenvoudig, al lijkt dat wel zo. Daar lopen we zelf ook wel tegenaan. Je kunt best van alles bedenken, maar vervolgens doen, uitvoeren, is een andere zaak. Het duurt dan ook meestal even voor ze dat door hebben. Maar, dan is het ook echt van hun en gebeurt het werk echt vanuit hun zelf. Het is niet de bedoeling dat ze iets voor ons gaan doen, ze moeten het voor zichzelf doen.”

Leren presteren door communiceren

Werken van binnen naar buiten, leren presteren door communiceren en jezelf presenteren daar gaat het om bij Team Academie. Pauline: “Een mooi voorbeeld is dat de teamondernemers eens in de maand een presentatie moeten geven over een artikel. Niet zomaar een artikel dat wij ze geven of dat ze willekeurig uit de kranten halen, nee, echt een artikel dat hen raakt en aangrijpt. Het is natuurlijk mooi als het over ondernemerschap gaat, maar het mag ook een ander onderwerp hebben. We vinden het ook heel belangrijk dat ze hun gevoel en hun emoties met anderen kunnen delen. Die kant dient ook ontwikkeld te worden. Bovendien, als je iets deelt met anderen dat jou raakt, dan luisteren de anderen graag naar je en blijft wat je te vertellen hebt ook hangen. Als een artikel met veel passie wordt beschreven en gepresenteerd, zie je het plezier en niet een houding van: ik moet een artikel beschrijven en leer het even uit mijn hoofd. Nee, wat in hun eigen kern zit komt naar buiten.”

Patrick: “Precies, ze openen zichzelf bij zo’n presentatie en het moment waarop je jezelf opent, doen anderen dat ook. De echte verhalen komen dan tevoorschijn, en niet al die nepverhalen of mooi versierde verhalen, waar we niets aan hebben. Bij jongeren die hier gevoelig voor zijn, zie je dat willen belangrijker is dan kunnen. Bij ons is het niet zo relevant welke achtergrond ze hebben en welke bagage ze meenemen. Dat telt niet zo. Ook jongeren met dyslexie of een andere beperking zoals ADHD, of met leerproblemen in het verleden, kunnen bij ons terecht als ze maar echt willen en gemotiveerd zijn. Als je niet binnen het reguliere past, wil dat nog niet zeggen dat je niets zou kunnen bereiken.”

Ondernemerschap is heel vaak aangeboren, er zijn er die er echt een talent voor hebben. Maar ondernemerschap is ook heel goed aan te leren volgens Patrick en Pauline.

Pauline: “Eigenlijk is het zo dat we het ondernemen afleren in ons leven. Elk kind wordt geboren met ondernemende kwaliteiten. Wat doen baby’s als ze gaan kruipen? Juist, ze willen alles vastpakken, ontdekken en uitproberen, ze stoppen dingen in hun mond. Dat is puur ondernemen. Maar heel geleidelijk wordt door het traditionele onderwijs, maar ook door de ouders die bang zijn dat er iets fout

Op Team Academie beginnen de studenten direct met ondernemen.

foto: Alexandra Gabrielli

gaat en hun kind almaar tegenhouden als het bijvoorbeeld tegen de lamp dreigt aan te lopen, de zin voor ondernemen dichtgeslagen. Nieuwsgierigheid, onderzoeken, uitzoeken, dat is al ondernemen.”

Op Team Academie mag men dan ook fouten maken en ergens tegenaan lopen. Zonder fouten leer je niet ondernemen. Van je fouten kun je leren als je uitzoekt waardoor je fouten maakt. Patrick: “Als je het onbekende niet instapt, kom je nooit verder, maar blijf je in je vertrouwde kringetje rondlopen. Maar als je risico’s loopt, ga je ook fouten maken. Dat is logisch, maar anders leer je niets. De teamondernemers krijgen opdrachten van klanten die ze gaan uitvoeren. Als de klant niet tevreden is, zegt hij dat keihard. Hij wil gewoon een goed product hebben. Als een klant de opdracht terugtrekt, dan weet je bij de volgende keer heel goed dat je het anders moet aanpakken. Een leraar kijkt nog wel eens of hij een plusje of een minnetje kan geven, maar de klant zegt: sorry, hier heb ik geen zin in.

In Finland, waar Team Academie al vijftien jaar actief is, hebben ze al veel ervaring met fouten maken. Elke week wordt daar een zeepkistenactie georganiseerd waar jongeren op een zeepkist gaan

staan en hun fouten in het openbaar meedelen, uiteraard met de bedoeling dat anderen daarvan leren. Dat is echte kruisbestuiving. Gelukkig begint dat in Nederland ook een beetje te komen, het praten met elkaar over fouten. Nog niet zoveel in het bedrijfsleven, maar bij artsen bijvoorbeeld zie je dat ze in klein verband verkeerde diagnoses met elkaar bespreken, ook met de bedoeling van elkaar te leren. Nu het bedrijfsleven nog, dat zou veel goeds teweeg brengen. We moeten wat opener worden.”

In kleine stapjes vooruit

Pauline: “We gebruiken geen zevenmijslaarzen, het gaat om kleine stapjes. Als ze die ook daadwerkelijk durven nemen, ontdekken ze alles zelf. Ik zie hoe ze zich ontwikkelen. Ik had natuurlijk gehoopt dat het zo zou gaan, maar ik zie nu voor mijn ogen dat ons concept werkt. Naar buiten toe valt het me ook op dat ons concept enorm aanspreekt. Ik kom op scholen en beurzen en zie mensen verbaasd kijken. Ze vragen zich vooral af hoe het komt dat dit concept, van leren door te doen, nog niet eerder in Nederland is ingevoerd. Mensen zijn blij verrast dat er nu eindelijk een alternatief is voor het traditionele onderwijs.”

Wat Patrick vooral getroffen heeft is het proces waar de HBO'ers in zo korte tijd doorheen zijn gegaan. De zeven blijken heel erg gedreven om zich de waarden van Team Academie eigen te maken. De Waarden van een Team staan puntsgewijs vermeld op een bord in de hal, altijd zichtbaar, naast een bord met de Principes. Een waarde is bijvoorbeeld: 'Verantwoordelijk zijn voor alles wat we doen, met respect voor mens en omgeving'. Principes zijn ondermeer: 'We ontwikkelen onszelf in ons team en we helpen elkaar altijd', 'Elk team heeft de vrijheid om zijn eigen beslissingen te nemen, maar er is geen vrijheid zonder verantwoordelijkheid' en 'We staan ergens voor en we leven hiernaar'."

Patrick: "Nadat we de Waarden van Team Academie met hen hadden doorgenomen, was dat niet genoeg voor hen. Ze gingen op een gegeven moment een hele nacht tot drie uur door om hun eigen waarden, tien in totaal, te benoemen. Die komen natuurlijk grotendeels overeen met de Waarden van de Team Academie, maar nu zijn het wel hún waarden die ze in zich voelen. Een ervan was: 'Leren is belangrijker dan geld verdienen'. Als er dan een project langs komt dat interessant is voor het geld, dan zeggen ze: we gaan voor het leren, dat houden we hoog. De jongens zijn heel diep hierin gegaan. Ze zijn eigenlijk al veel verder dan we dachten, want we wilden eigenlijk pas dat ze volgend jaar hun eigen docenten uitkozen, maar daar zijn ze nu al aan toe."

Pionier heeft ruimte nodig

Pauline en Patrick hebben uitgesproken ideeën over onderwijs en leren. Ze willen allebei dat er op een andere manier geleerd wordt in Nederland.

Patrick: "Want daar doen we het uiteindelijk allemaal voor, dat jongeren de gelegenheid krijgen op een andere manier te leren. Daar willen we pioniers in zijn, om te laten zien dat het ook anders kan. De onderwijssystemen zijn voor een deel vastgelopen. Ze zijn door de jaren heen zo gegroeid, van kleine naar grote systemen in steeds grotere gebouwen waar duizenden bij elkaar zitten. Om die systemen te doorbreken en te komen tot kleine, krachtige en zinvolle leersystemen is nog een hele weg te gaan. Heel veel mensen zien best wat goed is, maar binnen de bestaande organisaties is verandering nauwelijks mogelijk. Een bekend voorbeeld is een grote hogeschool, die probeerde in korte tijd de organisatie om te turnen. Nou, dat lukte helemaal niet. Iedereen was ongelukkig, de studenten én de staf. Ze wilden overschakelen naar competentie-gericht onderwijs en dat wilden ze heel snel, maar het is mislukt. Wat wij doen is makkelijker, we werken vanaf de zijkant. We zetten iets nieuws neer."

Pauline valt bij: "Wij werken hier op Team Academie overigens ook

De opleiding is geheel gericht op de praktijk.

foto: Johan van den Tol

competentie-gericht. Maar, als je zegt dat je competentie-gericht wilt opleiden, dan moet je eraan denken dat zoiets niet kan als de docenten niet begrijpen hoe het werkt. Als er te weinig begeleiding is van de docenten, kun je onmogelijk verwachten dat de leerlingen begrijpen wat er gedaan moet worden. Nodig is voldoende capaciteit, zogenaamde contact-uren met de studenten. Dat is ons sterke punt, we hebben hier competentie-gericht onderwijs met heel veel contact-uren. Dat is bij traditioneel onderwijs een stuk minder."

Volgens Patrick heeft hij eens het ongelooflijk lage aantal contact-uren van vijf of zes per week horen vallen. Nu zit men gemiddeld tussen de twaalf en zeventien uur, maar dan met groepen van dertig leerlingen of meer.

Patrick: "Het is natuurlijk van de zotte dat er nog steeds in aula's wordt lesgegeven aan drie-, vierhonderd man. Ik kan niet vatten dat dit nog steeds gebeurt, dat een dergelijk systeem nog bestaat. Iedereen moet hetzelfde leerproces doormaken, voordat het zich later uitkristalliseert naar de verschillende afstudeerrichtingen. Er is te weinig variëteit en te weinig betrokkenheid. Wat leer je nog van iemand in zo'n aula? Dat systeem moet weg, we moeten er echt vanaf."

Team Academie kon van start gaan doordat de drie oprichters met eigen geld een B.V. hebben opgericht en een lening hebben afgesloten bij de bank, bestemd voor werving van de eerste leerlingen en betaling van huisvesting.

Geld in een onderneming steken ja of nee, het is het grote verschil tussen de manager en de ondernemer, zegt Patrick: "Als je ergens

vertrouwen in hebt en ergens in gelooft, is het logisch dat je daar geld in stopt."

Team Academie streeft naar erkenning van een officiële MBO- en HBO-status, te verlenen door de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie. Voor een dergelijke erkenning er komt, gaan er twee jaar voorbij. Een jaar studie en praktijk aan Team Academie kost 8.500 euro, plus kosten voor studieboeken. Voor een HBO- of MBO-student op een traditionele school betaalt de overheid gemiddeld ongeveer eenzelfde bedrag, het collegegeld meegeteld en de duur van de opleiding in aanmerking genomen. Maar, Team Academie levert uiteindelijk veel meer; neem alleen al de intensieve, individuele begeleiding en het werken met kleine groepen.

"Er valt veel voor te zeggen pionierswerk te steunen vanuit de overheid. Misschien is het een oplossing voor veel onderwijsleed. Laten we onderwijsland wat kleinschaliger bekijken", aldus Bijman, er is dan veel meer mogelijk, zoals Team Academie aantoont. Een echte pionier heeft ruimte nodig!

Je zal merken, in no time zie je al die docenten rennen. Dan wordt het weer leuk om les te geven. Dan willen mensen echt weer docent worden. Niet omdat ze meer geld krijgen, nee ze willen gewaardeerd worden in hun werk, en met passie bezig zijn." Het woord pionieren valt nog een paar keer in ons gesprek. Patrick houdt van het woord. Het betekent iets nieuws maken, in de voorhoede nieuwe dingen ontwikkelen en neerzetten en kijken of het lukt, laten zien hoe het moet en hoe het kan. Hoe het ook anders kan.

"Echt ondernemerschap", zegt hij, "is doen wat anderen niet doen. Er is een uitspraak: zien wat iedereen ziet, maar doen wat niemand anders doet! Iedereen ziet wat er in onderwijsland gebeurt en fout gaat. Als ondernemer doe je daar iets mee. Je doet wat een ander niet doet, je bent dus pionier, je loopt vooruit. En wie weet, misschien komen er andere mensen achter ons aan."

Maarten Borgmeijer:

Ik heb voor Team Academie gekozen omdat ik misschien in de toekomst een eigen bedrijf wil beginnen. Mijn ervaring tot nu toe bij Team Academie is dat ik leer doordat ik mezelf beter leer kennen en doordat we regelmatig in dialoog met elkaar communiceren over bijvoorbeeld het nemen van verantwoordelijkheid over je eigen leven.

Daar gaat het eigenlijk over als je ondernemend wilt leren zijn, zelf verantwoordelijkheid voelen en nemen.

We worden bij Team Academie serieus genomen. We kregen bijvoorbeeld de voordeursleutel van de Academie toen we hier de eerste dag begonnen! "Hier is de sleutel van je kantoor", zei mijn coach, "want je moet er in kunnen wanneer jij dat wilt". Dat past wel bij mij, ik hou er niet zo van om de hele dag te moeten luisteren naar een leraar, ik werk liever in de praktijk, ik ben een doener.

Ik hoorde laatst dat als je ondernemer wilt worden, je het gewoon moet doen!!! Nou, dat ben ik dus van plan, en doorzetten natuurlijk!

Maarten Borgmeijer komt van de VMBO en heeft met zijn team "Team Retail Service" opgericht, voor verlening van diensten aan de detailhandel (o.m. marketing-onderzoek, promotie-acties).

Arjan de Ruijter:

Mijn eerste indruk van Team Academie.

Toen ik voor het eerst bij Team Academie kwam was het eigenlijk een droom die uit kwam. Mijn eerste ontmoeting met Team Academie was tijdens de Open Dag. Er werd mij precies verteld wat ik nodig had. Een school waar je als volwassene wordt behandeld, waar het gaat om zelfontwikkeling en waar je leert vanuit de behoefte en de praktijk.

Het was dus niet meer saai leren op school. Nee je bent bezig om je bedrijf te runnen met alle verantwoordelijkheden die erbij horen. Het heeft mij in een paar weken tijd helemaal omgedraaid. En nu drie maanden verder is Team Academie voor mij voor eeuwig.

Arjan de Ruijter komt van de HAVO en heeft met zijn team "Unlimited Business" opgericht, dat letterlijk ongelimiteerde diensten levert aan het bedrijfsleven.

foto: Johan van den Tol

Boer-en-Maat

Nieuwe kans voor vastgelopen scholieren op leerboerderij

Maatschappelijke opgave

Het aantal jongeren dat vastloopt of uitvalt in het onderwijs stijgt. Het huidige schoolsysteem werkt niet voor iedereen. Te vaak gebeurt het dat een jongere tussen wal-en-schip valt, terwijl dit misschien voorkomen had kunnen worden. Vermindering van het aantal voortijdige schoolverlaters is een van de prioriteiten van het kabinet Balkenende IV. In 2010 moet het aantal uitvallers zijn gehalveerd. Het is zoeken naar nieuwe manieren van leren om juist deze jongeren uit te dagen en perspectief te bieden.

Het vernieuwende concept Boer-en-Maat

Boer-en-Maat biedt een leertraject op een boerderij aan jongeren die niet functioneren in het schoolsysteem. Boer-en-Maat doet een ander appèl op deze jongeren. Jongeren leren door mee te draaien op de boerderij het belang van structuur en ritme. De omgang met elkaar op de boerderij en de zorg voor dieren doet op een andere manier een beroep op de vaardigheden van deze jongeren. De boeren die dit leertraject aanbieden zijn enthousiaste maatschappelijk ondernemers die deze jongeren een kans willen geven. Veiligheid, verbondenheid en uitdaging staan in het concept centraal. Boer-en-Maat wordt nu vaak aangegrepen als laatste mogelijkheid. De initiatiefnemers zien graag dat het concept in de toekomst meer preventief wordt ingezet. Ze zouden een nieuwe schakel kunnen zijn om te voorkomen dat het kind tussen wal-en-schip raakt, om meer leerlingen in het bestaande schoolsysteem te houden.

Het verhaal achter de innovatie

Het verhaal van Els en Ida laat zien dat het niet eenvoudig is om een nieuw concept in de praktijk te brengen. Ze zijn daarbij gestuit op veel weerstand, met name de onduidelijkheid van de diverse instanties over de verantwoordelijkheid om de financiering van het inhoudelijke werk rond te krijgen. Door steeds meer draagvlak te creëren en te overleggen met de betrokken instanties is er meer steun ontstaan voor het project. Door hun visie en doorzettingsvermogen is Boer-en-Maat een succes geworden.

Gegevens

Bedrijf: Trajectbureau Boer-en-Maat te Haarle

Personen: Els Brakman en Ida Besten

Gestart in: 2006

Website: www.boer-en-maat.nl

Nieuwe kans voor vastgelopen scholieren op leerboerderij

door Alexandra Gabrielli

Boer en Maat is een vernieuwend leertraject op de boerderij voor jongeren die in het onderwijs zijn vastgelopen. De jongeren krijgen op de boerderij de kans om zichzelf te ontwikkelen. Een plek waar een ander appèl wordt gedaan op de leerling dan op school. De initiatiefneemsters, Ida Besten (1966) en Els Brakman (1958), vertellen over de succesformule van het leertraject en over de weerstand waar ze tegen opliepen. Door hun doorzettingsvermogen is het leertraject in de praktijk gebracht.

Els Brakman (l) en Ida Besten (r) van Boer-en-Maat

Vastgelopen scholieren in het onderwijs kunnen sinds januari 2007 een nieuwe start maken op een leerboerderij. Het aantal jongeren met gedragsproblemen en psychiatrische stoornissen neemt de laatste jaren sterk toe. Ze worden van school verwijderd of willen zelf niet meer naar school, zitten thuis of komen terecht bij een zorginstelling. Vermindering van het aantal voortijdige schoolverlaters is een van de prioriteiten van het huidige kabinet.

Trajectbureau Boer-en-Maat heeft een speciaal leerarrangement voor uitvallers en vastgelopen jongeren in de leeftijd van zes tot twintig jaar ontworpen met de veelzeggende naam 'Leren op z'n Jan Boerenfluitjes'. De uitdrukking op z'n jan-boerenfluitjes

betekent oorspronkelijk 'zonder orde of regelmaat', maar voor Boer-en-Maat wordt er een natuurlijke en ongedwongen manier van leren mee bedoeld. Het betreft een alternatieve vorm van leren op de boerderij, ver weg van de schoolklas waar de dagelijkse praktijk van het boerenbedrijf het leerproces vormt.

Leren op z'n Jan Boerenfluitjes is een idee van Ida Besten en Els Brakman. Na een intens jaar van onderzoek en voorbereiding was het begin 2007 tijd voor de lancering van een proefproject dat nog steeds loopt en bezig is een nieuwe weg te banen in de wereld van het onderwijs.

Met de zo typische bevlogenheid van echte pioniers vertellen beiden hun verhaal over het ontstaan van het project en de tot nu toe opgedane ervaringen met twaalf scholieren.

Ida Besten, van beroep psychiatrisch verpleegkundige en getrouwd met een boer in Haarle bij Nijverdal. Als zelfstandig ondernemer was ze jarenlang actief op het gebied van de ontwikkeling van zorgboerderijen, agrarische bedrijven waar mensen die zorg of hulp nodig hebben een waardevolle dagtaak vinden, zoals dieren verzorgen en werken in de groentetuin.

Ida ontmoette tijdens het realiseren van haar project 'Jeugdhulpverlening op zorgboerderijen' Els Brakman. Els was van oorsprong dierenarts en liep, ter afronding van haar studie orthopedagogiek, stage op boerderijen en onderzocht wat boeren en boerderijen te bieden hadden aan jongeren met schoolproblemen en aan welke kwaliteiten een leertraject moest voldoen. Voor deze studie gaf ze haar dierenartspraktijk op. Haar positieve ervaringen met de betekenis die een dier voor kinderen kan hebben, hadden haar op dit spoor gezet.

Steun verwerven

Regelmatig kwam de vraag van ouders naar een plek op een boerderij voor hun om diverse redenen in het onderwijs vastgelopen kinderen, door een moeilijke situatie thuis, door een gebrek aan concentratievermogen of door een psychiatrische stoornis. Sommige kinderen gingen helemaal niet meer naar school en zaten thuis. Ida: "Wij plaatsten via de jeugdhulpverlening kinderen op boerderijen, maar hadden de ervaring dat het de kinderen ontbrak aan een onderwijsorganisatie die zich verantwoordelijk voor hen voelde. Er was eigenlijk geen plan voor deze kinderen en veel onzekerheid over wat er nu precies met hun ging gebeuren, wat voor perspectief er voor hun was in het onderwijs. Je haalt het kind uit de school maar er waren helemaal geen afspraken over een terugkeer naar school. Wij vroegen ons af wat we konden doen om de jongeren te stimuleren een relatie op te bouwen. Op de boerderij kunnen ze leren omgaan met dieren, met de boer en de boerin, en uiteindelijk met anderen. Als het lukt kunnen zij weer terug naar school gaan. We hebben ongeveer een jaar onderzoek gedaan en gesprekken aangevraagd bij partijen die betrokken zijn bij schooluitval en onderwijsorganisatie. We legden uit wat ons bezighield en presenteerden onze plannen. Op die manier kregen wij intentieverklaringen waarin stond dat wij een goed idee hadden, dat de moeite waard was nader te onderzoeken. Met deze verklaringen hebben wij een proefproject aangevraagd, waarin we ons alternatieve leerprogramma op de boerderij in praktijk konden brengen. Uiteindelijk kon ons project worden gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, de provincie Overijssel en Netwerkstad Twente waar Enschede, Hengelo en Almelo deel van uitmaken. Als het project slaagt en we een manier hebben gevonden om het leertraject in te bedden in de bestaande onderwijsstructuur, kan ons werk navolging vinden bij onderwijsorganisaties in andere regio's. Wij streven in ieder geval naar overdraagbaarheid van 'Leren op z'n Jan Boerenfluitjes'."

Kwaliteiten van de boer en de leerling

Naast het leerprogramma voor jongeren, is een cursus voor de boer en de boerin onderdeel van het project. Zij krijgen tijdens de cursus vragen te beantwoorden als: Wat heeft onze boerderij te bieden? Wat voor soort bedrijf hebben wij en wat voor leermogelijkheden zijn er bij ons? Een varkenshouderij heeft andere leermogelijkheden dan een koeienbedrijf, maar ook de grootschaligheid bijvoorbeeld en de ruimte die je als boer en boerin hebt, bepalen welke leerlingen in aanmerking komen voor plaatsing. Een basisschoolleerling vraagt om een andere omgeving dan een jongen van zestien die niet meer naar school gaat en uitdagingen nodig heeft. Ida: "Tijdens de cursus laten wij de boer en de boerin zich afvragen waar hun kwaliteiten als begeleider liggen. Bovendien leren wij ze in

de cursus ook naar samenwerking te zoeken met scholen. De scholen zelf komen op hun beurt vertellen met wat voor type leerlingen zij van doen hebben. Dat is nodig, want binnen ons project komen de jongeren niet alleen uit het reguliere onderwijs, maar ook uit het speciale onderwijs. Het betreft allemaal moeilijke of onhandelbare kinderen met gedragsproblemen." Van die onhandelbaarheid blijft op de boerderij overigens niet veel over, valt Els Brakman bij: "Daar vind je weinig meer van terug. De boerderij doet gewoon een heel ander appèl op kinderen en dat zie je direct aan hun gedrag."

Boer-en-Maat kiest de leerlingen zorgvuldig uit. Voordat een kind in beeld komt, is duidelijkheid nodig of het een ontwikkeling kan doormaken en of er perspectief is het leven op school later weer op te pakken. Het is niet zo dat een alternatief zorgtraject wordt aangeboden, het traject is gericht op de leerontwikkeling van het kind. Nadrukkelijk houdt Boer-en-Maat contact met de school waar het kind vandaan kwam. De school houdt de eindverantwoordelijkheid voor het leertraject. Bovendien worden de ouders van het kind ingeschakeld en om steun gevraagd. Zij moeten hun fiat geven voor het inzetten van het alternatieve traject voor hun kind. Als Boer-en-Maat wordt benaderd, vindt door Els eerst een observatie van de scholier op school plaats, en als hij helemaal is uitgevallen bij hem thuis: "Ik observeer het kind in de thuissituatie en probeer te ontdekken waaraan het behoefte heeft. Ik probeer uit te vinden waarom het is vastgelopen op school. Aan de hand daarvan schrijf ik een leerplan. Wat kan dit kind leren? Is het nodig dat het zelfstandiger wordt, meer zelfvertrouwen krijgt, zich beter kan concentreren? In zulke termen zet ik het plan op en aan de hand van deze termen bedenk ik opdrachten die op de boerderij uitgevoerd gaan worden en waarop het kind vervolgens weer wordt aangesproken door ons.

Er zijn natuurlijk ook cognitieve vaardigheden die je in samenwerking met school kunt ontwikkelen. Als een kind zich bijvoorbeeld wil verdiepen in de manier van eten van een koe of wil weten hoe ze er van binnen uitziet. Techniek kun je ook aanbieden. De boerderij heeft veel mogelijkheden op dat gebied, de lesstof kan gevarieerd zijn en hangt uiteraard af van de belangstelling van de leerling en van de bedoeling van het leertraject. Immers, als een zeventienjarige jongere uitvalt en zelf vindt dat er niets meer te leren is op school, kan het zijn dat hij wel van de praktijk houdt en op basis van leren in de praktijk toch een kwalificatie kan behalen in de agrarische sector. Het is heel goed denkbaar om de ervaring die zo'n jongere opdoet op de boerderij, aan te vullen met theorie over de gezondheidszorg en de levenscyclus van dieren, of met het behalen van een trekker-rijbewijs. Ik denk ook aan een veiligheids-

diploma voor werken in de bosbouw. Zulke mogelijkheden zijn er. Maar, in eerste instantie zijn wij niet gericht op werk voor jongeren, maar op leren te functioneren op sociaal-emotioneel niveau. Een leerling komt bij ons binnen als hij klem zit of als hij ondersteuning nodig heeft in het naar school gaan. Sommigen hebben al moeite met ergens op tijd komen, dus ook op school, en dat betekent ook op de boerderij. Het gaat om verantwoordelijkheid leren dragen voor de klussen die je doet en naar de boer gaan om te laten zien wat je gedaan hebt en daar een positieve beleving aan ontleen. Een boer doet een ander appèl op de leerling dan een schoolse omgeving en we proberen juist dat op een positieve manier in te zetten.”

Meerwaarde voor boer en maat

Boer-en-Maat heeft inmiddels vier cursussen gegeven aan boeren; op zeven boerderijen lopen leertrajecten. Er zijn meer boerderijen beschikbaar en er komen er steeds bij, sommige vallen weer af. De bedoeling is een pool van boerderijen in vol bedrijf te vormen met enthousiaste boeren die het fijn vinden als er leerlingen komen. De rol van de boer is meer dan boer zijn, hij is ook maatschappelijk ondernemer, die het als een uitdaging ziet om jongeren te begeleiden op zijn bedrijf. Net als een industrieel bedrijf er belang bij heeft zijn product goed op de markt te zetten, heeft het daarnaast ook zijn verantwoordelijkheid in en voor de maatschappij. Het leertraject geeft een meerwaarde aan het vak als boer: je werk en je manier van leven overdragen op iemand anders en hem daarmee vooruit helpen. Deze werkwijze is niet geschikt voor grote groepen, op elke boerderij is meestal maar plaats voor één scholier, hooguit twee. De boeren zitten niet te wachten op een hausse aan scholieren en bieden een plek aan voor een bepaalde tijdsduur in een bepaalde periode. De meeste boeren willen vrij zijn in hun keuzen, in drukke perioden bijvoorbeeld hebben ze liever geen aandachtvragende leerlingen. Belangrijk is dat de boerderij in de buurt van de woonplaats van de leerling ligt en dat de pool van boerderijen gevarieerd en groot genoeg is voor de diverse typen jongeren, afkomstig van de basisschool, het VO, het MBO en het speciale onderwijs. Sommige jongeren volgen naast de leerboerderij nog lessen op school voor een halve ochtend of een paar uur per week, anderen brengen vier of vijf dagen per week de hele dag door op de boerderij. De duur van de leertrajecten varieert, bijvoorbeeld van een aaneengesloten periode van drie maanden.

Het overwinnen van weerstand

Het onderdeel financiën baart de twee vrouwen van Boer-en-Maat nogal wat kopzorgen. De boer krijgt een financiële vergoeding voor plaatsing van een jongere, maar ook andere zaken moeten

financieel geregeld worden. Het blijkt nog niet zo eenvoudig het financiële gedeelte van het project in zijn geheel rond te krijgen. Ida: “Als er zich een ernstig geval voordoet en acuut een plaatsing nodig is, wil je snel kunnen handelen met een kind. Je hebt dan direct geld nodig, bijvoorbeeld voor vervoer naar de boerderij. Het ontbreekt ons op het moment nog aan alle nodige middelen, maar we vechten ervoor om te kijken hoe wij de financiën rond kunnen krijgen.”

Een ander punt waar ze af en toe moeite mee hebben is de geringe bereidheid van alle betrokken partijen mee te werken. Ook vinden zij dat er eerder kan worden ingegrepen dan thans het geval is. Els: “Alle neuzen van de verschillende partijen moeten dezelfde kant op staan. Er wordt veel inspanning gevraagd van hen. Scholen hebben soms al zoveel moeite gedaan rondom een leerling, dat ze over de drempel moeten worden geholpen om door te gaan. Ze moeten de leerling op de boerderij niet aan zijn lot overlaten, maar daarentegen motiveren zijn vaardigheden aan te wenden.” Ida: “Wat ons ook opvalt is dat scholen soms te ver blijven doortobben met het kind en maar blijven denken vanuit hun eigen aanbod, zo van: wat kunnen wij bieden? Maar het zou beter zijn te vragen wat het kind echt nodig heeft. Hoe kunnen we een alternatief inzetten om te voorkomen dat het spaak loopt bij een kind? Bij sommige leerlingen zie je aankomen dat het mis gaat. Als er dan ook nog een scheiding van de ouders dreigt of als iemand in het gezin komt te overlijden, dan weet je dat zo’n kind een zorgvraag gaat ontwikkelen binnen het onderwijs. Als je dan extra alert bent, kun je wellicht al eerder actie ondernemen. Soms willen scholen naar de buitenwereld niet toegeven dat zij leerlingen met problemen hebben en dat is jammer. We zouden preventiever te werk kunnen gaan en met de leerboerderij kun je voorkomen dat het zorgcircuit wordt ingeschakeld en jeugdzorg wordt ingezet in het gezin. Als je er op tijd bij bent, kun je de leerling binnen het schoolsysteem houden.”

Boer-en-Maat wordt rechtstreeks benaderd door scholen, maar ook de op scholen aangestelde ambulante begeleiders doen een beroep op het bureau als een leerling dreigt uit te vallen. Bovendien bellen ouders op, als ze bijvoorbeeld een conflict met de school hebben of als het niet goed loopt met hun kind en er geen zicht op verbetering is. Eens te meer wordt Boer-en-Maat ingeroepen als laatste strohalm om aan vast te klampen of als een redder in de nood.

Het is Ida en Els er veel aan gelegen hun leertraject in het onderwijsstelsel te vlechten en een eigen positie daarin te geven. Ida: “Wij zoeken momenteel naar inbedding in de wereld van het onderwijs, naar een plek waar de kansen liggen om ons leertraject

Boeren hebben veel te bieden aan scholieren. Ze hebben structuur en ritme en zijn een autoriteit op hun bedrijf.

in te passen. Er zijn veel ontwikkelingen gaande op het gebied van passend onderwijs. Geen enkele kind mag nog tussen wal en schip raken. Om dat mee te helpen realiseren, kunnen wij een nieuwe schakel zijn. Ons leertraject op de boerderij toevoegen aan het bestaande onderwijsstelsel. Om daarin te kunnen slagen, moet er geld vrijkomen en daar zijn wij naar op zoek. Om misverstanden te voorkomen, wij bieden geen nieuwe onderwijsvorm aan, maar benadrukken dat scholen zelf de verantwoordelijkheid houden voor de leerling, die tijdelijk op een andere locatie verder leert. We organiseren ook niet allerlei nieuwe dingen, maar zijn, nogmaals, bezig het leertraject in het bestaande schoolsysteem te plaatsen. Als je op de boerderij het kind bezig ziet, ben je in staat hem beter in te schatten en zie je duidelijker wat zijn behoeften zijn dan wanneer hij thuis is. Als je dat gedaan hebt kun je met de gegevens terug naar school gaan en de leerling verdere steun bieden. De boeren doen uiteraard het echte werk, zij staan dichtbij de leerling en nemen waar hoe hij is. Ze vragen niet: wat mankeert jou of

wat is er met jou aan de hand, ze letten daarentegen op wie je bent en geven aan hoe je jezelf kan zijn. Boeren hebben veel te bieden, zonder dat ze zich daarvan bewust zijn. Ze hebben structuur en ritme. Het gaat niet alleen om de koe, de melk, de tractor of de gewassen. Boeren zijn vakmensen en zijn een autoriteit op hun bedrijf, daarvoor hoeven ze helemaal geen moeite te doen. In de ogen van scholieren hebben ze aanzien. Ik weet niet veel over omgaan met paarden, en als ik een scholier zou moeten helpen met een paard, dan voelt hij dat ik dat niet kan. Dat geeft niet veel vertrouwen, maar het geeft wel vertrouwen als je in een melkput staat en de boer zegt: deze koe moet je even laten staan maar bij die koe kun je proberen of je wat kan voorstralen en de machine eronder hangen. De boer heeft verstand van zaken en weet hoe hij met zijn bedrijf en zijn koeien moet omgaan. Eigenlijk is het doodnormaal en je hoeft hier ook helemaal niet over na te denken, maar het gaat hier wel om basiswaarden die we kunnen inzetten. De meeste geplaatste kinderen waren totaal onbekend met het

boerenleven, maar het bleek al gauw dat nieuwsgierigheid de overhand kreeg. Nu zul je niet direct uit de mond van een jongere horen hoe hij het vindt op de boerderij, maar de signalen in zijn gedrag geven aan dat hij betrokken raakt. Je ziet het als kinderen belangstelling gaan krijgen en zich goed voelen in het boerengezin. Ze voelen zich echt opgenomen.”

Leren door contact met dieren

De omgang met dieren is een belangrijke aanmoediging voor de ontwikkeling van de sociale en emotionele vaardigheden van de jongeren. Volwassenen in onze maatschappij zouden zich wel eens wat meer rekenschap mogen geven van het voorbeeld dat zij geven op dat gebied. Een paar voorbeelden en suggesties voor minder uitoefening van druk en wat meer ruimte voor een ontspannen houding en meer diepgang.

Els: “Dieren trekken altijd. Kijk maar naar je eigen kinderen als je er met hen op uit gaat. Buitenleven trekt. In mijn praktijk heb ik veel moeten observeren om een juiste diagnose te stellen en ik merkte als dierenarts dat dieren heel veel kunnen betekenen voor kinderen. We blijven over het algemeen aan de oppervlakte kleven en zeggen: hij gedraagt zich zus of zo, en dit doet hij niet goed en dat ook niet. Dat is gemakkelijk om te zeggen, je hoeft dan alleen maar oppervlakkige oplossingen aan te dragen. De wezenlijke oplossingen liggen op een dieper niveau. Wat heeft een kind te zeggen met zijn vervelende gedrag? Wie is het kind achter dat gedrag? Probeer daarmee in contact te komen. Een kind dat echte aandacht krijgt, hoeft niet meer op een andere, vervelende, manier

foto: Alexandra Gabrielli

Al gauw bleek dat kinderen belangstelling hadden en zich voelden opgenomen in het boerengezin.

om aandacht te vragen.

Daar moet je naar kijken en daar hoeft je helemaal geen pedagogiek voor gestudeerd te hebben. Essentieel zijn waarnemen en kunnen houden van. Het gaat erom een kind in zijn waarde te laten en niet om je af te vragen: wat wil ik van dit kind? Je kunt je beter afvragen wat het kind nodig heeft. Vervolgens moet je durven leiding te geven aan kinderen en daar zijn boeren heel sterk in. Ze moeten ook wel leiding geven want anders loopt het bedrijf in het honderd. Leiding geven is overigens iets anders dan dominant zijn.”

“We komen zoveel gedragsproblemen tegen, omdat wij proberen onze kinderen te veel te vormen, we laten hen niet intact. Ik heb het hier uiteraard over de zogenaamde verloren gevallen, wij hebben te maken met jongeren met wie de hulpverleners en de ouders geen raad meer weten. Met ‘Leren op z’n Jan Boerenfluitjes’ beginnen wij met hen weer van voren af aan.

Ik vind dat de maatschappij veel druk legt op elk jong mens dat op de wereld komt, maar ik denk juist dat elk kind met zijn eigen boodschap komt. We proberen de maatschappij voor hun klaar te maken door hen te vormen naar onze ideeën. Zo werkt het onderwijs ook, kinderen moeten precies voldoen aan onze voorwaarden. Maar is het niet eerder zo dat kinderen ook hun eigen maatschappij mee mogen vormen? Ze moeten natuurlijk een stuk van onze maatschappij meepakken, maar ik vind dat we heel erg verkrampd in de opvoeding van onze kinderen zijn. We laten te weinig ruimte voor hun persoonlijke ontplooiing en plakken hun teveel onze ideeën en voorwaarden op.

Wij hebben natuurlijk te maken met heel moeilijke jongeren, maar ook in het algemeen vind ik dat jongeren teveel gesmoord worden. Houden wij wel van onze kinderen, vraag je ik me wel eens af? Er wordt zoveel van hen gevergd, in ieder geval van een aantal van hen. Ook de eenzijdige nadruk op cognitieve vaardigheden is niet juist. Ze zijn niet geschikt voor elk kind. Sociale en emotionele vaardigheden daarentegen krijgen veel te weinig onze aandacht en jongeren krijgen in de ontwikkeling daarvan te weinig begeleiding. Echtscheidingen, de gewelddadige spelletjes op de computer, al die seksuele beelden op de televisie, die dingen moeten allemaal een plek krijgen in de belevingswereld van jongeren en daar zijn ze vaak nog helemaal niet aan toe. Er zijn bijvoorbeeld ook te weinig speelplekken voor jongeren, onbekende, spannende plekken die ontdekt kunnen worden. We geven kant en klaar speelgoed dat na twee keer ermee spelen in een hoek terecht komt, het is te saai en sluit niet aan bij de beleving van het kind. Vervolgens zetten we computers neer en hebben daardoor ‘geen kind’ meer aan ze. Als ze ouder worden, weten ze niet beter en is een deel van hun ontwikkeling ‘onbenut’ gebleven. In het voortgezet onderwijs moeten

ze veel te vroeg keuzen maken dan hun ontwikkeling toestaat. Het is wetenschappelijk aangetoond dat een kind pas vanaf zijn achttiende jaar zelfstandig kan kiezen.

Ouders werken hard en veel en hebben daardoor geen tijd om zomaar wat te lummelen, of beter gezegd, te genieten van het leven met hun dierbaren. Maar kinderen zoeken wel verbondenheid met de ander, en dat is ook de kracht van de boerderij waar verbondenheid voelbaar aanwezig is.”

Passie voor het kind

We zouden überhaupt veel meer voor elkaar kunnen betekenen en iets minder kunnen leunen op allerlei hulpinstellingen. Ida raakte in de jaren tachtig geïnspireerd door het zogenaamde “model van Rome”. De stad sloot in die jaren haar hulp- en zorginstellingen, waardoor psychiatrische patiënten geen opvang meer hadden in de inrichtingen. Zij kregen wel begeleiding, maar de maatschappij moest ze opvangen en verder helpen. De verandering schijnt tot op heden goed te werken.

Ida: “Het idee dat wij als maatschappij zoveel overlaten aan en wegschuiven naar instellingen en waar Rome tegen inging door een beroep te doen op de burgers, inspireerde mij om moeilijke jongeren, met ondersteuning van vakmensen - de boer en de boerin - in onze maatschappij te laten meedraaien. In ons geval dus op een boerderij in bedrijf waar iedereen zijn taken op een natuurlijke manier verricht en waar je het gevoel krijgt dat je meetelt en dat je er mag zijn. Van belang is dat je geaccepteerd wordt zoals je bent. Dat vind ik nou echte integratie.”

foto: Alexandra Gabrielli

Omgang met dieren helpt vaardigheden van jongeren te ontwikkelen.

Tot slot spreken Ida en Els een kleine wens uit. Ze zouden graag wat meer bevoegdheid zien bij hulpverleners en jeugdwerkers, iets meer inspanning om jongeren een eigen plek te geven.

Ida: “Als ik met hulpverleners rond de tafel zit omdat een kind in het hulpcircuit is terechtgekomen en waar ook de school bij betrokken is, dan doet iedereen wel zijn best, maar ik mis zo nu en dan dat beetje extra, een vuurtje dat nodig is om eens helemaal voor het kind te gaan. Het ontbreekt te vaak aan passie, net iets meer willen doen en aandacht geven aan de ander, wat meer dan je formeel verplicht bent. Als we extra zouden geven, zouden we veel verder komen.”

Het besef van er mogen zijn en een eigen plek hebben, ontbreekt maar al te vaak volgens Els: “Kinderen hebben hun eigen plek nodig in de wereld. Maar wat je ziet is dat ze hem niet krijgen of dat wij hem niet duidelijk aangeven. Er zijn kinderen die hun plek niet durven in te nemen, omdat ze te bescheiden zijn. Dat is wel iets van deze tijd, je eigen plek niet goed kennen, binnen de familie en in relatie tot andere mensen. Zonder eigen plek mis je een gevoel van veiligheid en hiermee bedoel ik niet alleen de fysieke veiligheid, maar eerder de veiligheid die je ervaart in de omgang met anderen, je interne veiligheid, het gevoel van veilig zijn in jezelf. Zo’n gevoel van veiligheid geeft zelfvertrouwen en zelfbewustzijn. Deze dingen moeten voorgedaan worden, en bevestigd, en daarvoor heb je liefdevolle leiders nodig.”

Boer-en-Maat voert drie essentiële begrippen in het vaandel: ‘veiligheid - verbondenheid - uitdaging’, drie kapstokhaken waaraan de onderdelen van het leertraject op de boerderij opgehangen zijn. Van de twaalf geplaatste scholieren op een boerenbedrijf zijn er inmiddels vijf teruggekeerd naar hun oude school, of zijn op een andere school opnieuw begonnen. In de week waarin we dit gesprek voerden kwamen er vier nieuwe verzoeken bij Boer-en-Maat binnen om een plaatsje op de boerderij, voor ‘Leren op z’n Jan Boerenfluitjes’.

duurzaamheid ▶▶

Klimaatproblematiek Emissie E
ilieu Energiebesparing Voorzi
Co-siting Fossiele brandstoffe
Restwarmte Kyoto Protocol CO
roeikasgassen Schone energi

foto: Johan van den Tol

Tauw

Bouwen met bagger

Maatschappelijke opgave

Het baggeren van rivieren, kanalen en sloten is duur en het vinden van een goede plek voor de opslag voor (vaak flink verontreinigde) bagger is een groot probleem. Een uitdaging voor de markt om te komen met een oplossing.

Het nieuwe product 'bagger-beton'

De wetenschap is al langere tijd bezig met onderzoek naar het bruikbaar maken van bagger met de zogenaamde immobilisatie-techniek. Het was tot op heden echter niet gelukt om een geschikt eindproduct te maken. De koude-techniek, waarbij bagger wordt toegepast in combinatie met andere materialen, heeft voor een ware doorbraak gezorgd. De nieuwe techniek en de combinatie van bagger met cement maakt bagger geschikt als verhardingsmateriaal voor de wegebouw. De eerste ervaringen zijn positief. Het bagger-beton is goedkoper te produceren dan beton en biedt een oplossing voor het opslagprobleem.

Het verhaal achter de innovatie

Bouwen met Bagger illustreert hoe nieuwe producten tot stand kunnen komen door een nieuwe creatieve combinatie. Simon Bos kwam op twee verschillende seminars terecht. Dit inspireerde hem om met iets nieuws aan de slag te gaan. Door zowel de eigen kennis als de bestaande kennis van anderen te benutten ontstond het idee voor een nieuw verhardingsmateriaal. Innovaties hoeven helemaal niet ingewikkeld te zijn. Soms is het simpelweg het leggen van nieuwe verbindingen. Bij maatschappelijke vernieuwingen kan de overheid ook een partner zijn, de overheid kan meedenken om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken.

Gegevens

Bedrijf: Tauw
Personen: Simon Bos
In samenwerking met: Prof.dr. Youva Raj Tyagi van Megatrx Benelux BV
Gestart in: 2002
Website: www.tauw.nl

Bouwen met bagger

door Alexandra Gabrielli

Waar moeten we toch met bagger naar toe? Het was een groot probleem, maar er is nu een oplossing: het combineren van bagger met beton. Bagger is geschikt gemaakt als funderingsmateriaal voor de wegenbouw. Twee verschillende seminars inspireerden Simon Bos (1979) om aan de slag te gaan. Door zijn eigen kennis en ervaringen en het benutten van de kennis en ervaring van anderen kwam hij op een geweldig idee. Simon vertelt over zijn succes, de wijze les van mislukte pogingen en het geheim van echte innovaties.

foto: Alexandra Gabrielli

Simon Bos met verschillende baggerspecieproducten in zijn handen tegenover het kantoor van Tauw.

In het bijzijn van ruim honderd en vijftig genodigden brachten de gedeputeerde van de Provincie Gelderland, mevrouw Van der Kolk, en de directeur van Recreatie Gemeenschap Veluwe (RVG), de heer Droogh, op 4 oktober 2007 het laatste stukje verharding aan van het nieuwe parkeerterrein van recreatiecentrum Rhederlaag, gelegen op tien kilometer afstand ten oosten van Arnhem. Onder de aanwezigen bevonden zich internationale vertegenwoordigers uit België, Litouwen en Suriname. Zij waren naar deze plek gekomen om getuige te zijn van een wereldprimeur, gepresenteerd onder de titel 'Van bagger tot beton'. Aan het harde, betonnen oppervlak van het nieuwe parkeerterrein was op het oog niets bijzonders te zien, maar de samenstelling van het beton was wel bijzonder. Dit beton was gemaakt van baggerspecie.

Jaarlijks wordt zo'n tien miljoen kuub slib aangevoerd in Nederlandse rivieren, kanalen en sloten. Het slib moet worden uitgebaggerd en gestort in depots. Dat kost geld en daar komt nog bij dat het baggeren een aanzienlijke achterstand heeft opgelopen. Honderd en tien miljoen kuub slib ligt nog te wachten in Nederlands watergangen. Opslag van de - vaak flink verontreinigde - slib en modder, de bagger, is een groot probleem, temeer daar de bagger volgens de milieuwet niet meer ongebreideld als mest over landbouwgrond mag worden uitgestrooid zoals in het verleden gebeurde. Aan dit probleem nu schijnt een einde te zijn gekomen. Bagger kan gebruikt worden in mengsels om beton van te fabriceren. Daarmee opent baggerspecie ongekende mogelijkheden voor nuttige toepassingen in de bouw en de infrastructuur: funderingen en verharding van oppervlakten, wegen, paden en terreinen.

De wetenschap was al langer bezig met onderzoek naar het bruikbaar maken van bagger met de zogenaamde immobilisatie-techniek, maar ondanks alle pogingen lukte het niet een geschikt eindproduct te maken. Deze techniek maakt, zoals de naam al aangeeft, immobiel. Met andere woorden: pakt het materiaal in - maakt het onbeweeglijk. Er zijn twee methoden van immobilisatie-techniek te onderscheiden. De ene is de thermische methode met hoge temperaturen tot elfhonderd graden, waarvoor dure installaties en filtertechnieken nodig zijn. Vanwege de hoge kosten is deze methode nooit van de grond gekomen. De tweede methode is de koude-techniek, waarbij zoals de naam al aangeeft, geen hitte nodig is. De laatste methode nu zorgde voor een ware doorbraak die zonder meer revolutionair te noemen is, door bagger toe te passen in combinatie met andere materialen, zoals cement. Hoe deze doorbraak er kwam vertelt Simon Bos, werkzaam bij Tauw

in Deventer, een Europees georiënteerd advies- en ingenieursbureau voor infrastructuur en openbare ruimte.

Bos was degene die het idee kreeg bagger te verwerken tot funderingsmateriaal voor de wegenbouw. Door aandachtig toehoren en een alerte geest op twee verschillende seminars op twee achtereenvolgende dagen kreeg hij een idee:

"In 1999 was ik op een seminar waar nieuwe technieken werden gepresenteerd. Daar waren wetenschappers aan het woord, en daar waren ook TNO en ENCI aanwezig.

TNO, een organisatie voor Toegepast-Natuurwetenschappelijk Onderzoek, houdt zich bezig met nieuwe bouwtechnologieën en ENCI, Eerste Nederlandse Cement Industrie, produceert en distribueert cement en doet research naar samenstellende onderdelen van cement.

Aangegeven werd wat er aan onderzoek was gedaan naar nieuwe technieken, gevolgd door de vraag wie hun aan een project kon helpen. De dag daarna was ik op een seminar over bodems waarin de gemeente Groningen een oproep deed aan de deelnemers met de vraag: hoe komt het dat we nog steeds geen innovaties zien op het gebied van waterbodems en bagger? Die twee oproepen vond ik erg interessant. Ze kwamen eigenlijk heel toevallig bij elkaar en doordat ik ben gaan combineren kwam ik op een idee.

Met een aantal mensen van ons kantoor hebben we in 2001 een team gevormd en contact gelegd met diverse partijen, TNO, ENCI en de gemeente en de provincie Groningen. We zijn onderzoek gaan doen en hebben vervolgens een proefproject opgezet voor uitvoering op het bedrijventerrein Eemspoor 2 in de stad Groningen. Het ging om de aanleg van de fundering van een ontsluitingsweg op dat terrein met een nieuw soort beton, samengesteld uit bagger en cement en vervaardigd met de koude-techniek. De weg was klaar in 2002 en nu, na zes jaar, is de gemeente Groningen nog steeds tevreden. Er is scheurvorming noch aantasting geconstateerd in de weg, een vak van vijfhonderd meter, waaraan zware eisen waren gesteld vanwege al het vrachtverkeer dat er overheen gaat. Nu waren we wel door middel van allerlei proeven overtuigd van de kwaliteit van het nieuwe product, maar de tijd moet wel uitwijzen of dat terecht is."

Benutten van bestaande expertise

Rhederlaag was het tweede project, een waterrijk recreatiegebied met stranden waar gebaggerd moest worden voor de bereikbaarheid van een jachthaven.

Simon: "Ik wist dat men daar bezig was met een nieuw stuk strand waar ook een parkeerplaats zou komen. In een gesprek met het recreatieschap heb ik gewezen op de mogelijkheid van het gebruik van bagger uit de haven voor de aanleg van de parkeerplaats. Men

was heel enthousiast, maar men wilde niet alleen een fundering zoals bij het project van Eemspoor 2, maar meteen een eindproduct met een toplaag waarover auto's konden rijden. Dat was lastig, want dan moet het materiaal voldoen aan heel andere eisen. Het materiaal mag niet eroderen, niet kapot vriezen en ook niet slijten door de vele draaibewegingen van auto's. De lat werd dus hoog gelegd. We hebben gezocht naar partijen in de markt die de techniek in huis hadden, want daarover beschikken wij zelf niet. Uiteindelijk zijn we erin geslaagd een partner te vinden, Megatrx Benelux BV die een ogenschijnlijk simpele, maar uitgekende cement-techniek, wist te ontwikkelen. Eerst maakten zij zoals dat heet, een receptuur, een recept van bouwmaterialen met o.m. zand en grind om een betonproduct van te maken. In cement zitten allerlei toeslagstoffen die bijvoorbeeld de sterkte van het product bepalen. Het was zoeken naar de juiste samenstelling, want we wilden een echte betonkwaliteit hebben en beton met bagger maken, geschikt voor een toplaag, was nog niet eerder gebeurd. Hoe kun je bagger indikken en concentreren? In bagger zitten ook weer allerlei stoffen zoals organische, gevormd van afgevallen bladeren die onder water gaan rotten. Dat is lastig binden met cement. Maar het is hen gelukt van baggerspecie een ingrediënt van beton te maken door de juiste dosering en de juiste samenstelling te vinden."

Bij Megatrx Benelux BV kreeg Simon te maken met prof.dr. Youva Raj Tyagi (1954). De in India geboren voormalige hoogleraar aan de Universiteit van Glasgow studeerde chemische fysiologie in Engeland en geeft sinds 2005 leiding aan het laboratorium van Megatrx in Udenhout. In het laboratorium wordt wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het omzetten van reststoffen in beton of betonachtige producten. Simon over de samenwerking met Raj Tyagi: "Het leuke is dat ik problemen of uitdagingen die ik in mijn werk tegenkom aan Raj kan voorleggen. We hebben elkaar weten te vinden en dat heeft geleid tot een vruchtbare samenwerking. Zo is het beton voor Rhederlaag ontstaan. Ik wist alles van bagger en welke wensen het recreatieschap had en Raj heeft van de bagger een betonproduct gemaakt, want hij weet aan welke eisen beton moet voldoen."

Voordelen van het bagger-beton

Het 'nieuwe bagger-beton' is goedkoper te produceren dan het ons bekende beton. De financiële voordelen zijn aanzienlijk. Normaal gesproken wordt bagger in depots gestort en daaraan zijn kosten verbonden. Dat geld kan nu uitgespaard worden. Bovendien is geen zand en grind meer nodig, dus ook geen kosten meer voor aanschaf daarvan. Ervoor in de plaats is de baggerspecie.

Er is nog een derde voordeel, de reductie van CO₂ uitstoot. Het nieuwe product heeft minder cement nodig dan normaal beton. Simon: “De parkeerplaats in Rhederlaag heeft een omvang van 3.700 vierkante meter. Daar hebben we vijftien procent CO₂ uitstoot weten te reduceren. Dat is evenveel als een middenklasse auto verbruikt als hij drie keer de wereld rond rijdt. We hebben hiermee dus een duurzaam product dat bijdraagt aan de vermindering van de gevolgen van de klimaatverandering, een heel belangrijk gegeven voor de komende jaren.”

Ruimte voor innovatie

Halverwege ons gesprek steekt Simons afdelingshoofd en management-teamlid Hans Westerhof, zijn hoofd om de deur. Hij vangt op waar we het over hebben en voegt daar onmiddellijk aan toe: “Inspirerende vrijheid”.

“Inspiratie gedijt niet zonder vrijheid. Beide begrippen staan bij Tauw hoog in het vaandel en al krijgt niet iedereen eenzelfde dosis vrijheid, de maandsalarissen moeten per slot van rekening betaald worden”, aldus Simon, “ze zijn essentieel voor ontwikkeling en innovatie. Daar willen we ook bewust aan bijdragen.”

De naam Tauw staat voor Technisch Adviesbureau van de Unie van Waterschapsbonden en heeft zijn oorsprong, tachtig jaar geleden, in de waterschappen. In de jaren zeventig is het adviesbureau verzelfstandigd en inmiddels uitgegroeid tot een technisch adviesbureau met twaalfhonderd medewerkers op kantoren in diverse Europese landen, Duitsland, België, Frankrijk, Italië en Spanje. In Nederland werken bij Tauw in Deventer achthonderd en vijftig mensen.

Het bedrijf geeft adviezen voor projecten op civiel- en milieu-technisch gebied in verschillende fasen: initiatief, voorbereiding, begeleiding en uitvoering. Op civiel gebied gaat het om ontwerpen van allerlei kunstwerken, sluisen, gemalen, bruggen en viaducten, maar ook van woonwijken met straten, pleinen en sloten.

Op milieugebied vraagt de omgang met de bodem veel aandacht. In Nederland komt nog al eens verontreiniging in de bodem voor. Nodig zijn onderzoek en planning van wat met de grond wel en niet kan, vraagstukken moeten opgelost. Zijn er mogelijkheden van sanering of van hergebruik voor geluidswallen? Voor adequate oplossingen zijn milieu- en civiele werkzaamheden dichter naar elkaar toegeschoven in de afgelopen decennia. Milieu- en civiele ingenieurs zaten vroeger op aparte afdelingen en werkten gescheiden naast elkaar. Ook Tauw bestond voorheen uit twee aparte BV's, er was een Tauw Civiel en een Tauw Milieu. Vandaag de dag zijn de werkvelden nauw met elkaar verbonden, bij elk bouwproject komt de milieucomponent om de hoek kijken.

Simon kwam op zijn 24ste jaar bij Tauw werken, met een diploma landschapsarchitectuur in zijn zak. In het begin verdiepte hij zich in technische oplossingen voor bodemproblemen, later specialiseerde hij zich in het bedenken van niet- traditionele oplossingen van watergang- en bodemvraagstukken in de ruimtelijke context. Simon: “Ik had de technische kant van landschapsarchitectuur gekozen, dus niet de ontwerpkant, en dat kwam mij later goed van pas in mijn werk. Het zoeken naar verantwoorde oplossingen voor vraagstukken zoals ik deed bij het project Rhederlaag, en dus niet de weg van de minste weerstand kiezen, hoort allemaal bij ons werk. We ontwierpen niet alleen een parkeerplaats, maar het chemische-fysische onderzoek naar de bagger en de kwaliteit ervan was een onderdeel, een discipline waarvan we er verschillende in huis hebben. We sturen de disciplines aan en als de gegevens van onderzoek binnenkomen, voegen we ze bij elkaar en maken een ontwerp en een plan.

Ik heb ook geleerd hoe je moet aanbesteden, de zakelijke kant van het werk. Hoe ga je om met de ontwikkelingen, hoe moet je een product managen? Wat ik de afgelopen vijftien jaar heb ervaren is dat niet alles een succes wordt. Een op de tien, of twee op de tien pogingen lukken. Dat hoort bij het werk, maar je moet ook leren hoe je daarmee omgaat. Je kan gefrustreerd raken, maar je kunt er ook je voordeel uit halen. Er wordt wel gezegd dat als je geen resultaat behaalt, je project verloren is. Maar, als je geen resultaat hebt bereikt en hebt aangetoond dat iets niet kan, dan is het toch een resultaat. Je hebt namelijk aangetoond dat iets niet kan. Als je dan ook kunt aangeven waarom niet, dan kan een ander daar weer wat aan hebben. Met de juiste houding kun je creativiteit behouden en dat wordt bij ons wel gestimuleerd. En het werkt.”

De uitvinding van baggerspecie zal ongetwijfeld leiden tot vele nieuwe uitvindingen op het gebied van afvalverwerking en -toepassing. Experimenten met materialen waarvan men dacht dat ze nergens voor gebruikt zouden kunnen worden zijn in volle gang. Van alle kanten is men bezig met oplossingen vinden voor de enorme bergen afval waar Nederland mee opgescheept zit, stortplaatsen waar ons huisvuil terecht komt. Heel veel wordt gerecycled, maar we blijven nog altijd met een grote rest zitten waarvan we niet weten wat we ermee moeten doen. Hergebruik van afval in combinatie met andere materialen is het thema van de toekomst in de bouwindustrie.

Eenvoud kenmerkt innovatie

Een oud spreekwoord zegt dat eenvoud het kenmerk is van het ware. Voor Simon is eenvoud ook een kenmerk van innovatie: “Alles wat we nodig hebben voor de fabricage van deze nieuwe

In het recreatiegebied Rhederlaag werd in 2007 een parkeerterrein aangelegd. Voor het verharde wegdek werd beton gebruikt. Bijzonder was dat dit beton gemaakt was van baggerspecie. Een wereldprimeur!

foto: Alexandra Gabriëlli

soort beton is een menginstallatie en dus geen dure, grote fabriek met veel brandstofverbruik. Een simpele menginstallatie volstaat. Dat is alles. Zo'n installatie is zo groot als twee vrachtwagens en is mobiel, je kunt hem overal heenrijden.

Echte innovatie moet simpel zijn en door iedereen te begrijpen en toe te passen. Dat is voor mij ook het kenmerk van innovatie. Als een nieuwe vinding heel ingewikkeld is, hebben maar een paar mensen daar verstand van en blijft toepassing beperkt tot een kleine club. Een nadeel is wel dat je heel veel overtuigingskracht nodig hebt.

In Groningen kwam ik zeven jaar geleden aanrijden met de menginstallatie op twee vrachtwagens en de opmerkingen waren dat zoiets simpels niet goed kon zijn. Klopt dit wel, hoorde je de mensen denken? Het is zo eenvoudig dat iedereen het wel had

kunnen verzinnen. Ja, dat klopt. Iedereen had het kunnen verzinnen. De eenvoud is eigenlijk een hobbel die je steeds weer moet nemen. Onbekend maakt onbemind. De civiele wereld is vrij conservatief. Iemand zei eens gekserend: Sinds de Romeinen maken we wegen en sinds de Romeinen doen we het op een bepaalde manier. Sinds de Romeinen gaat het goed. Dus waarom zouden we veranderen? We hebben altijd beton gehad, dus waarom iets anders gebruiken? Tot je natuurlijk de voordelen ziet van een nieuw product, zowel op financieel als op milieu-gebied.”

Maar, er tekent zich een kentering af. Meerdere bedrijven zijn bezig materialen te immobiliseren voor bouwprojecten. Andere commentaren wijzen erop dat er met de immobilisatie-techniek in wezen geen probleem wordt opgelost wat

verontreiniging en afval betreft. Het verontreinigde afval wordt letterlijk ingepakt. Koude immobilisatie bindt de verontreiniging. Dat is wel waar, deze is er nog, maar is wel onschadelijk gemaakt. Het alternatief is het afval in een groot gat stoppen en afdekken, en dat is evenmin een oplossing.

Het “bagger-beton” voldoet aan strenge milieuwetten en voordat het in productie ging zijn er talloos veel proeven mee gedaan om alle denkbare risico’s uit te sluiten.

Naast de groep beton, gemaakt van cementen, bestaat er nog een andere soort van hard materiaal, gemaakt van bitumen, een in ruwe aardolie voorkomende stroperige teer. Bitumen vermengd met baggerspecie of andere afvalstoffen is een hoogwaardig, zeer sterk product geschikt voor verhardingslagen van wegen en terreinen. Simon: “Momenteel zijn we bezig, samen met Rijkswaterstaat, met deze bindingstechnologie stortstenen te maken voor zeekering langs de kust en versterking langs de rivieren. Normaal worden deze stenen gewonnen uit de bergen in het buitenland, een eindig product waar je zuinig mee moet zijn. Het eerste onderzoek hebben we verricht en het blijkt dat we dezelfde kwaliteit harde steen kunnen vervaardigen met een mengsel van bitumen, baggerspecie en afvalstoffen. Ook rioolzand dat meestal sterk verontreinigd is, kunnen we hiervoor gebruiken. De productie is wat ingewikkelder, want je bent afhankelijk van een asfaltinstallatie, maar daarvan hebben we er genoeg in Nederland, elke vijftig kilometer staat er wel een langs de weg; veel aannemers hebben zo’n fabriekje. Hier gebruiken we dus een oude techniek, maar de samenstelling van het mengsel dat ermee wordt gemaakt is nieuw. In het zicht van de klimaatverandering en de zeespiegelstijging is fabricage van deze nieuwe soort stortsteen in eigen land natuurlijk van belang.”

Nieuwe ontwikkelingen lopen altijd voor op beleid

Veel tegenwerking heeft Tauw niet ondervonden van de kant van de overheid. Bij de realisering van het Eemspoort 2 project waren een begeleidingscommissie van de Provincie alsmede een milieugroepering betrokken... “waar wij overigens veel voordeel van hebben gehad”, aldus Simon. Kritische vragen waren niet negatief bedoeld maar voegden juist toe aan een alleszins bevredigend verlopen proces.

Simon: “Wel moet je nieuwe ontwikkelingen passend maken in de bestaande wetgeving en dat is wel eens lastig, omdat de wet bepaalde zaken niet direct toestaat. We hebben nu wel een stuk nieuw beleid gekregen op bodemgebied en er is ruimte voor nieuwe technieken. Dat komt omdat er in de afgelopen zeven jaar ontwikkelingen zijn geweest met goede resultaten. Beleid is volgend op de ontwikkelingen. Beleid richt zich naar wetenschappelijke onderbouwing, maar wat wij doen is heel erg pragmatisch en niet alles is

Hergebruik van afval in combinatie met andere materialen is het thema van de toekomst in de bouwindustrie.

foto: Alexandra Gabrielli

volledig wetenschappelijke te onderbouwen. Dan krijg je wel vragen, van hoe zit het wetenschappelijk, maar we kunnen niet alle vragen beantwoorden.

Zoals ik al zei, onbekend maakt onbemind, er is wel enige maatschappelijke achterdocht. Maar ja, je hebt ook een pioniersfunctie en dat houdt in dat je goed moet uitleggen waar je mee bezig bent. De toekomst zal uitwijzen of ons product stand houdt, dat heb je altijd bij innovaties. Het kost tijd alle partijen en instanties te overtuigen, maar het lukt steeds beter. In 2001 hadden we niet kunnen denken dat we uiteindelijk beton met baggerspecie zouden maken. In de afgelopen zeven jaar is er heel veel ontwikkeld en heel veel gebeurd.

Laatst zei ik op een bijeenkomst dat bagger de bouwstof van onze natie is. Misschien een beetje flauw, maar het gaat wel die kant op. De waterwegen in Nederland zitten behoorlijk vol met slib. Daar komt nog bij dat het verharde oppervlak, ook in het buitenland, steeds groter wordt. Er komen meer nieuwbouwwijken en wegen, het water spoelt van al die verharde wegen en terreinen af en wordt geloosd op de rivieren. Met dat afstromende water worden zand, bladeren en vuil meegevoerd. Een groot deel wordt opgevangen door de rioolwaterzuivering, maar uiteindelijk stroomt alle water naar de rivieren.

Nederland is toonaangevend op baggergebied en nu komt er een geheel nieuwe tak bij. Van een afvalstof wordt een bouwstof gemaakt die jaren mee kan.”

Bagger als bouwstof was in mei 2008 een centraal thema op een Europese conferentie in Londen, georganiseerd door de Nederlandse stichting ReuSed: Remediation, Recycling and Reuse of

EUropean SEDiments. De naam van de stichting zegt het al: hergebruik en recycling van verontreinigde afvalstoffen. Bewust was gekozen voor Londen omdat er in de Theems en haar kanalen veel slib ligt en men druk bezig is met het ontwikkelen van de terreinen voor de Olympische Spelen in 2012 in Londen.

De belangstelling neemt zichtbaar toe. Behalve in West-Europa ook in landen verder weg, Suriname, de Filippijnen, het Midden-Oosten en de voormalige Oostbloklanden waaronder Litouwen. Overal zijn infrastructures nodig en voor het eerst is het mogelijk de openbare ruimte duurzaam te bebouwen. De eenvoudige methode van malen en mengen van bagger en andere afvalstoffen met cement of bitumen in een vervoerbare installatie om er beton van te maken, laat zien dat de oplossing van kwesties vlak voor onze neus kan liggen. “Succes gaat met hobbels gepaard”, aldus Simon, “maar als je ze kunt nemen, en dat kan soms lang duren, komt het succes. Ik zeg altijd: haak niet te snel af, sommige oplossingen zijn heel simpel. Maar hoe simpeler de uitvinding, des te groter de overtuigingskracht die je nodig hebt. Dat is de paradox. Eenvoud kan te complex zijn om te begrijpen. We verwachten complexiteit en zien de eenvoud niet.”

Maar, je kunt het ook anders zien, zoals een krant deed en kopte boven het verslag van de wereldprimeur van de baggerspecie in het parkeerterrein van Rhederlaag: ‘Tovenarij in de wegenbouw’.

Voor het eerst is het mogelijk de openbare ruimte duurzaam te bebouwen.

foto: Alexandra Gabrielli

foto: Jonan van den Tol

Qurrent

Lokaal en duurzaam opwekken van energie

Maatschappelijke opgave

Langzaam maar zeker dringt door dat fossiele brandstoffen als olie en gas eindig zijn, dat ze zorgen voor uitstoot van CO₂ en vooral dat we hier iets mee moeten. Duurzaamheid staat volop in de belangstelling. Het stimuleren van een duurzame levensstijl, en met name het omzetten van de bewustwording naar actie is een van de maatschappelijke opgaven van dit moment.

Het vernieuwende systeem de Qbox

Qurrent is een onderneming op het gebied van decentrale duurzame energie. Ze ontwikkelen apparatuur, software en diensten voor lokale energienetwerken. Qurrent maakt het mogelijk om lokale duurzame energie te benutten en daarbij Qurrent-deelnemers onderling energie te laten uitwisselen. De Qbox is een Lokaal Energie Netwerk interface dat vraag en aanbod van energie goed op elkaar afstemt. Door de Qbox, een klein computerkastje, kan energie slimmer benut worden. Afhankelijk van de behoefte gebruikt de Qbox energie of wisselt energie uit op kleine schaal, ondersteund door een verrekensysteem. De Qbox geeft daarbij ook inzicht in het eigen energieverbruik. Zodat minder energiegebruik direct voelbaar is in de portemonnee.

Het verhaal achter de innovatie

De Qbox is ontstaan uit een aantal bestaande componenten die samen een nieuw systeem vormen dat Igor Kluin op de markt heeft gezet. Het is een kwestie van slim verbindingen leggen en dit vervolgens goed weten te vermarkten. Hiervoor is creativiteit nodig en ruimte voor ontwikkeling. Het luisteren naar je gevoel, authentiek blijven en het niet verliezen van spontaniteit is cruciaal voor succes volgens Igor.

Gegevens

Bedrijf: Qurrent te Schiedam

Personen: Igor Kluin

Gestart in: 2006

Website: www.Qurrent.com

Lokaal en duurzaam opwekken van energie

door Alexandra Gabrielli

Igor Kluin (1973) vroeg zich af waarom er nog geen energiesysteem bestond om de schaarse grondstoffen beter te benutten. Hij ging de uitdaging aan om zo'n systeem voor regeling en stimulering van duurzaam energiegebruik te ontwerpen en in de markt te zetten. De kern van het nieuwe energiesysteem is het op een slimme manier aan elkaar koppelen van reeds bestaande componenten. Een kleine computer, Qbox geheten, regelt energie-uitwisseling tussen verschillende huishoudens en geeft de gebruiker inzicht in het eigen energiegebruik. Een gesprek met Igor Kluin over de noodzaak van ruimte krijgen voor de ontwikkeling van nieuwe vindingen en de waarde van ondernemerschap.

Igor Kluin met in zijn arm de Q-box.

foto: Alexandra Gabrielli

Beter benutten van schaarse grondstoffen

Het is een toepasselijke ochtend voor ons gesprek over verantwoord en doelmatig energiegebruik. Buiten is het behoorlijk koud en vijf minuten kleumend bij de bushalte wachten duurt al veel te lang. Je beseft ineens weer hoe afhankelijk we zijn van brandstof en warmte en wat de gevolgen zijn als de beschikking over allerlei energiebronnen niet meer zo vanzelfsprekend is in de toekomst zoals we nu al decennia horen van experts.

De eerste vraag aan Igor is hoe hij op het idee is gekomen van Qurrent, zijn systeem voor optimalisatie van energiegebruik:

“In 2003 zag ik een documentaire film op de televisie over energie. De film ging niet zozeer over de uitstoot van CO₂ waarover nu zoveel te doen is, maar eerder over schaarste aan olie en gas. De voorstelling dat in de toekomst fossiele grondstoffen schaars worden en er een tekort aan energie dreigt, zette me aan het denken. Ik ben me direct gaan verdiepen in het onderwerp en kwam erachter dat de voorspelde tekorten inderdaad een heel belangrijk probleem zijn, niet direct in de zin van onvoldoende brandstof, maar wel in de zin van stijgende prijzen voor brandstof. De schaarste zal enorme ongelijkheid creëren. Hoe duurder energie wordt, des te meer ongelijkheid er komt. Wij zullen hier in het Westen er niet meteen zo heel veel last van krijgen, maar anderen zeker wel.

Ik nam toen het besluit: hier moet ik wat mee gaan doen. Aangezien ik niet zo heel veel wist van energie, ben ik gaan zoeken, daarbij mezelf steeds afvragend: wat kan een mens als ik hier aan doen, op een manier die me ligt? Want het moest me wel liggen, met mijn achtergrond in de marketing, ik wilde met mijn oplossing wel de markt op.”

Igor ging het eerste jaar na zijn ingeving alles wat hij over het onder-

werp maar te pakken kon krijgen lezen. Hij ging ook reizen, naar Denemarken, Duitsland en IJsland. Het op een vulkaan gelegen IJsland kwam ter sprake in de tv-documentaire, met zijn geisers is het een bijzonder land dat zich goed leent voor studie op energiegebied. Daar zit warmte in de grond, geothermische energie, waarmee je bijvoorbeeld waterstof kan maken voor elektriciteit. Na ruim een jaar speurwerk ging Igor diagrammen tekenen, van energiestromen en geldstromen, maar ook van menselijk gedrag. Toen hij ze klaar had, zag hij dat er gaten ontstonden als je de tekeningen op elkaar legde. Waarmee zou je deze gaten kunnen vullen? De vraag leidde tot het ontwerp van een systeem voor decentrale energie-opwekking, het lokaal opwekken van energie uit schone bronnen - zonnepanelen of windturbines - op een geschikte manier voor toepassing op grote schaal. Laat een bedrijvenpark of een rij huizen in een wijk een deel van de nodige energie zelf opwekken. Schiphol kan dat bijvoorbeeld, elke vorm van clusterbebouwing leent zich hiervoor. Als er panden bij elkaar staan in een redelijk afgebakend gebied, zijn de mogelijkheden voor eigen energie-opwekking aanwezig. De voordelen zijn: efficiënt energiegebruik, minder transportverliezen en minder last van een centraal georganiseerd netwerk.

Een volgende oprijzende vraag was waarom zo'n energiesysteem nog niet bestond? Het antwoord vond Igor zelf: het is niet rendabel en dus financieel niet aantrekkelijk genoeg. Niemand loopt warm voor een nieuw energiesysteem als de kosten niet lager zijn dan het oude en als de complexiteit toeneemt. De volgende, logische vraag was dan ook hoe het systeem wel goedkoper kon zonder dat het complex werd. We zijn niet allemaal technisch aangelegd en de meeste mensen weten ook niet welke zonnepanelen of windturbines de beste zijn voor aanschaf of welke installateurs je daarvoor nodig hebt. Op zoek gaan naar leveranciers vormt op zich al een belemmering voor de meesten.

Wil er een markt ontstaan, dan moesten er horden worden genomen. Igor: “Daar zat ik aan te denken, hoe kan ik de obstakels wegnemen? Ik kwam op het idee van een systeem dat automatisch energie toepast op lokaal niveau. Vraag en aanbod van energie goed op elkaar afstemmen en spelen met energietarieven door bijvoorbeeld een apparaat later aan te zetten vanwege de goedkopere stroom. We zijn al bekend met goedkope tarieven voor stroom op bepaalde tijdstippen. Allerlei slimmigheden kunnen bijdragen aan verbetering van het rendement.”

De drie pijlers van Qurrent

“Energiemanagement bestaat al langer in de industrie, in kantoorgebouwen bijvoorbeeld, maar het bestaat niet voor particulieren. Ik

heb dus eigenlijk geprobeerd het systeem uit de industrie te vertalen naar het niveau van particulieren en kleine en middelgrote bedrijven waarbij zo min mogelijk complexiteit en een zo laag mogelijk prijsniveau van doorslaggevende betekenis waren. Het systeem moest ook massaal toepasbaar zijn. Het is dan wel iets minder rendabel dan in de industrie waar je honderd procent rendement hebt, maar als miljoenen huishoudens het systeem toepassen, heb je wel zeventig procent van het maximum.

Energiemanagement is een term voor het goed inzetten van de beschikbare energie die je hebt. Een van de manieren om het financiële rendement van bijvoorbeeld zonnepanelen te verbeteren is de daaruit komende energie zo slim mogelijk te gebruiken. Je kunt natuurlijk niet zeggen dat de zon wat eerder moet gaan schijnen, daar valt niets aan te managen, maar je kunt wel de prestaties managen die je met energie opwekt. De energie kan opgeslagen worden, maar dat is niet erg rendabel. Direct gebruiken levert het hoogste rendement. Er zijn apparaten die zich daar uitstekend voor lenen. Ik neem altijd het voorbeeld van de wasmachine. Voor de gebruiker is het vaak niet van belang op welk tijdstip de wasmachine draait. Meestal zetten we de machine gewoon aan als het ons uitkomt. Je kunt slimmer met energie om gaan, door 's morgens de was erin te duwen, en het systeem de opdracht te geven om de was om zes uur 's avonds klaar te hebben. Het systeem bepaalt dan op basis van slim energiegebruik wanneer de was wordt gedraaid. Dat is wat ons systeem nu onder andere doet.”

Naast het energiegebruik regelen is er een tweede taak: rendementsverbetering. Dit kan bereikt worden door het energiegebruik gezamenlijk te regelen. Door een hoger rendement te behalen, kunnen kosten bespaard worden. Lokaal energiebeheer met onderlinge uitwisseling van stroom is het hart van het systeem. Een rij huizen, een hele straat of een wijk, maar ook een bedrijvenpark kunnen investeringen delen met elkaar, gezamenlijk inkopen en energie met elkaar uitwisselen:

Igor: “Stel je hebt zonnepanelen. De zonnepanelen van jouw huis geven veel energie, die je op dat moment niet benut, de overtollige energie terug naar het elektriciteitsnet en op een ander moment koop je dat weer in. Financieel is dat niet aantrekkelijk. Veel slimmer is het teveel met de burens uit te wisselen. Wat jij over hebt, lever je aan je buurman. Op een ander tijdstip is het weer andersom. Zo verbeter je het financiële rendement van de opwekkers. En het gaat echt niet alleen over zonnepanelen. Het gaat ook over kleine windturbines, micro-warmtekrachtssystemen, warmtepompen. Bovendien gaat het niet alleen over elektriciteit, maar ook over warmte- en kouderegeling. Het gaat over decentrale, duurzame energie en kleinschalig energimanagement.

Voor onderlinge energie-uitwisseling is een verrekensysteem nodig. Als jij veel stroom levert aan de burens en zij maar weinig aan jou, dan wil je daarvoor gecompenseerd worden, je hebt immers meer geïnvesteerd. De volgende stap is een administratief systeem dat onderling facturen verstuurt. Zoals ik al zei heb ik me meerdere malen afgevraagd waarom zo'n systeem er nog niet was. Een van de redenen is het ontbreken van een goed administratief systeem. Dat moet er zijn, en het moet ook niet te duur zijn, anders levert het niets op. En hier komt een derde functie van Qurrent. Het betreft mensen inzicht geven in hun energiegedrag. Via een webpagina op internet krijg je daar op een vriendelijke en makkelijke manier inzicht in. Je hoeft geen Excel-goeroe te zijn om de gegevens te interpreteren. Door het energiegebruik inzichtelijk te maken, gaan mensen zich realiseren wat een energiehuishouding allemaal behelst. Vervolgens kun je je gedrag aanpassen. Als je ziet dat je op een bepaald uur veel stroom produceert en een uur later veel vraagt, ga je eens nadenken. Zou het misschien niet handiger zijn mijn energiegebruik te veranderen? Het is een verschuiving van onbewust naar bewust gedrag. Je gaat erover nadenken en je ziet hoe je energiehuishouding beter kan. Het systeem regelt tachtig tot negentig procent van de verbeteringen geheel automatisch. Qurrent heeft dus drie pijlers: energiemanagement, onderlinge verrekening en inzichtelijk maken van energiegebruik.”

De Q-box meet het elektriciteitsverbruik en de productie en maakt het mogelijk capaciteiten te delen binnen het cluster van bijvoorbeeld huishoudens.

Igor ontwikkelde de Qbox, een kleine computer in de vorm van een zwart kastje waarvan hij drie prototypes maakte in twee jaar tijd.

Een eerste nulserie van vijftig typen is inmiddels gemaakt. Het kastje - officieel “lokaal energie netwerk-interface” genoemd - komt in de meterkast te hangen en is aangesloten op apparaten en op internet. Gegevens worden naar een centrale server gestuurd en verwerkt en de resultaten worden vervolgens weer teruggestuurd naar de Qbox. De Qbox voert uit wat de server heeft bedacht en berekend. Alle berekeningen zijn gericht op optimalisering van het energiegebruik.

Proef met Qbox

Begin 2008 ging de Qbox in samenwerking met andere bedrijven proefdraaien op verschillende locaties in Nederland. Het is de bedoeling dat in het najaar of begin 2009 de commerciële verkoop van start gaat.

Een van de proeven gaat van start met een Hre-ketel, een Hoog Rendement CV gecombineerd met electriciteitslevering. Deze ketel is de opvolger van de combiketel.

De Hre-ketel is gebaseerd op micro-warmtekrachtkoppeling (M-WKK), de term voor opwekking van elektriciteit door middel van warmtekrachtkoppeling (WKK) in huishoudens, meestal met een kleine aardgas-stirlingmotor. Deze motor drijft een generator aan, aldus electriciteit producerend voor alles dat op stroom werkt in huis. Overtollige electriciteit wordt via stekker en stopcontact aan het net teruggeleverd. De Hre-ketel is een kleine energiecentrale en leent zich, net als het zonnepaneel en de windturbine, bij uitstek voor proeven met de Qbox.

Vraaggericht werken

Qurrent wil een dienstverlener zijn. Van begin af aan was dat Igor voornemen: “Terwijl ik bezig was me te verdiepen in de behoeften aan energie in de toekomst, ontwikkelde het systeem zich naarmate ik steeds meer functies ging zien die nog niet bestonden. Als jij als individu zegt: ik wil graag zelf stroom opwekken op een schone manier, dan weet je niet zo goed naar wie je toe moet gaan voor advies. Wij kunnen helpen bij de selectie van apparatuur, bij installatie, regeling van financiering, onderhoud, optimalisatie en automatische verwerking van gegevens. Het is een heel pakket van diensten. Dat bestond nog niet en daarom ben ik het gaan ontwikkelen. Wat ik heb ontworpen is dus niet innovatief in de zin van dat ik in een laboratorium een technisch product ontwikkelde en ging kijken wat ik ermee kon doen. Nee, het was juist andersom. Ik zag wat we in de maatschappij nodig hadden, iets dat er nog niet was. Dan ga je het creëren. Eerst zoeken en dan maken. Ik heb een heel specifiek systeem ontworpen met componenten die al bestonden in de industrie. Daar zit het nieuwe dus niet in. Het is eigenlijk een uit reeds bestaande componenten nieuw gevormd sys-

teem, dat ik op een nieuwe markt wil brengen, die van particulieren en kleine en middelgrote bedrijven.”

Qurrent is het eerste energiebedrijf dat geen energie verkoopt aan de klant, maar dat de klant zelf energie laat opwekken. Het moet gaan concurreren met een normaal energiebedrijf. Mensen kunnen straks een keuze maken tussen Nuon, Essent, Eneco en Qurrent. Igor: “We maken ons systeem zo makkelijk mogelijk voor de klant zodat hij kan vergelijken met anderen. De klant krijgt ook een factuur met gegevens, u heeft zoveel gebruikt, u heeft zoveel opgewekt, u heeft zoveel aan uw burens geleverd, dus u hoeft nog maar dit bedrag te betalen of u ontvangt terug. Wat wij brengen voelt niet direct aan als een wereldschokkende omschakeling, maar dat is het wel...”

Nog niet eens zo heel lang geleden was het gebruikelijk om decentraal energie op te wekken. Denk aan de boerderij die in het verleden zelfvoorzienend was door bijvoorbeeld opgewekte energie van molens. Van lieverlee werd overal de energievoorziening gecentraliseerd en nu gaan we weer terug naar lokaal niveau. Volgens Igor is decentrale energie meer dan een trend, het wordt... “een hele grote golf die over de energiewereld uitgerold gaat worden. Een tijdstip weet niemand, we weten niet hoe snel het gebeurt, maar het gaat een grote golf worden. Het is nu nog tegen de stroom inzwemmen met mijn systeem en voordat de mensen het accepteren, zullen er nog wel jaren voorbij gaan. Ik heb geen invloed op de naderende golf, maar de energiemarkt wordt gegarandeerd op zijn kop gezet in de toekomst. Van de grote elektriciteitscentrales die ons van stroom voorzien, gaan we naar een heel ander patroon waarin de consument centraal staat. Hij gaat zelf energie leveren voor een groot deel en wat hij tekort komt mag een leverancier nog verschaffen. De hele energiemarkt wordt anders, als een soort ijsberg die op zijn kop gaat drijven. Die ommekeer gaat niet vanzelf en grote bedrijven zullen zich ertegen verzetten. Dat bedoel ik niet in negatieve zin, maar ze zullen hun best doen zich te handhaven. Ze hebben natuurlijk hun invloed, hun middelen en hun slagkracht, maar ze zijn ook traag. Dat is weer het nadeel. Qurrent heeft die traagheid niet, maar wij hebben niet zoveel slagkracht. Ik ben eigenlijk een luis in de pels. Maar, zij weten ook dat die golf er komt. We hebben hier eigenlijk een beetje een haat-liefde situatie, maar ik heb met al die partijen ook best wel weer goede contacten omdat ze het interessant vinden wat ik doe. Eigenlijk zijn we een goede match, ik heb snelheid en vrijheid en zij hebben middelen en slagkracht. Voeg ze bij elkaar en je krijgt iets nieuws en interessants. De vraag is natuurlijk wat er verloren gaat als je beide bij elkaar voegt, maar er zijn natuurlijk allerlei interessante mogelijkheden.”

Qurrent is inmiddels een bedrijf geworden met zes man. Het winnen van de PICNIC Green Challenge heeft aanzienlijk bijgedragen aan de geloofwaardigheid van Igor's nieuwe vinding. Alle deuren gingen ineens voor hem open, iedereen had aandacht: “In een keer was ik geloofwaardig, niet meer de jongen uit de reclamewereld die wat wil betekenen in de energiewereld en die niets eens een techneut is. Dat kon niet goed zijn. Ik heb nu afspraken op een ander niveau en niet van: hou je verhaaltje maar en we denken er nog eens over na. Ik hoef mijn systeem ook nergens meer uit te leggen in de energiewereld. De prijs heeft mij heel veel geholpen, in je eentje krijg je dat niet voor elkaar. Het was een fantastische ervaring daar in Amsterdam, een volslagen verrassing. Het bedrijf is uit de startblokken, zo voelt het echt. Ik heb handtekeningen onder orders en dat is heel belangrijk. Ik kan wel over mijn systeem praten en zeggen dat het allemaal mooi is, maar het gaat er natuurlijk om dat er orders komen, dat het systeem ergens draait zodat mensen het kunnen zien. We gaan ook in het buitenland kijken, Engeland, Amerika en Aboe Dhabi, de emiraten waar, hoe gek het ook klinkt, veel duurzaamheid met energie ontwikkeld gaat worden. Ze zitten daar wel bovenop de olie maar denken toch na over de toekomst. Portugal en Spanje zijn ook interessante landen. Nederland is eigenlijk niet de beste plek om het systeem van de grond te krijgen. We hebben hier niet veel zon en de zon is een heel belangrijke decentrale opwekker van energie, belangrijker dan wind. Bovendien hebben we hier ook niet die fantastische subsidieregelingen voor zonnepanelen. Ik ben geen subsidie-fan, maar voor zonnepanelen ben ik dat wel. Wat dat betreft is Nederland een eiland in Europa, een verschil van dag en nacht met Duitsland en België. Duitsland is bezig aan de opbouw van een duurzame energiewereld als het gaat om wind- en zonne-energie. Duurzaam investeren wordt in Duitsland enorm gestimuleerd, voor zonnestroom krijg je subsidie. Er staan weilanden vol met zonnepanelen, er zijn zonnecentrales. Nederland ligt op dezelfde breedtegraad als Duitsland maar hier hebben wij dat allemaal niet. In Duitsland zie je het vliegwieleffect ontstaan, er komt werkgelegenheid bij, er is daar een hele markt voor zonnepanelen waardoor de prijs op termijn naar beneden gaat. Je creëert een markt die zijn eigen rendement genereert, want elk product is in het begin duur, maar wordt bij volume goedkoop. Om iets nieuws uit de startblokken te trekken zijn Duitsland en Spanje mooie voorbeelden. Het proefdraaien met ons systeem wil ik wel graag in Nederland doen. Als er iets kapot gaat moet ik er snel naartoe kunnen gaan, want er gaat natuurlijk in het begin van alles fout, het is per slot van rekening een nieuw product.”

De mens achter de innovatie

Gaande het gesprek ontpopt Igor zich als een ondernemer in hart en nieren. Hij heeft een praktische filosofie, gebaseerd op eigen levenservaring. Hij vertelt hoe hij na het Atheneum onmiddellijk met werken begon, na een kortstondige poging om te studeren. De poging werd het startpunt van zijn carrière, een door eigen ervaringen gebaande weg, stap voor stap, al doende en al ondernemend. Een mooi voorbeeld van een werdegang. Een belangrijk punt in zijn filosofie is dat er ruimte moet zijn om fouten te maken. Zonder die ruimte kan een mens zich niet ontwikkelen tot een zelfstandige persoonlijkheid, maar om zo'n persoonlijkheid te worden vormt, volgens Igor, de Nederlandse poldermaatschappij wel een belemmering.

Slim verbinden

Igor: "Ik heb twee dingen geprobeerd. Ik was toegelaten op de Kunstacademie, maar koos voordat de opleiding begon alsnog voor een studie bedrijfskunde aan de Erasmus-universiteit in Rotterdam. De studie heeft slechts een maand geduurd, dus beide was geen goede stap. Op de universiteit zat je met achthonderd man in een soort aula, in elk geval zou dat de eerste jaren zo zijn. Dat vond ik al afschuwelijk. Niemand durft in zo'n menigte zijn vinger op te steken, terwijl ik juist discussie wil, een heel goede manier om iets te leren. Dat komt niet op gang als je met achthonderd man tegenover een persoon staat, die op een redelijk autoritaire manier jou gaat vertellen hoe het werkt in de zakenwereld. Ik begrijp dat wel, we zitten daar met achthonderd mensen. Maar ja, mij be kroop toen een gevoel van als je het allemaal zo goed weet, waarom sta je daar dan? Die wisselwerking van starheid en arrogantie om achthonderd mensen onder controle te houden door hard aan de riem te trekken zoals je bij een hond doet af en toe, lag me niet. Zo'n situatie werkt niet voor mij. De druppel die de emmer deed overlopen was het vak computerboekhouden waarvoor je punten kon halen. Ik had toevallig Economie II op mijn eindexamen middelbare school gehad, ik kon dus boekhouden en dat eerste jaar had ik daarvoor niet veel te oefenen, ik had het al gehad. Toen de les werd geopend, ik weet het nog goed, werd ons meegedeeld dat van de computerruimte slechts schaars gebruik kon worden gemaakt. We kregen weinig tijd om daar te zijn en je kon er uitsluitend terecht op tijden in je rooster aangegeven. Dat kan ik begrijpen, als de ruimte schaars is moet je daar gewoon op tijd zijn. Ik heb de eerste keer in een uur tijd alle vragen voor de volgende acht weken gedaan. Ik kon er zo doorheen fietsen, het was voor mij een herhaling van wat ik al wist. De keren daarna ben ik niet meer naar het computerlokaal gegaan, ik had mijn taak af. Ik zat immers niet meer op de middelbare

school, ik was bezig met studeren. Het leek mij wel handig ook, de ruimte was immers schaars en kon nu door iemand anders benut worden. Maar dat ging zomaar niet. Achteraf kreeg ik te horen dat ik geen punten kreeg, omdat ik niet de vragen had gedaan op de afgesproken uren, maar vooruit had gewerkt. Ik ben toen tierend weggegaan. Ik was er woest over en ik zei: ik ben hier weg. Dit is helemaal niets voor mij. Een dergelijke ervaring is killing voor een vrije ontwikkeling."

Ik vertrok naar Amerika en ging werken bij een hotelgroep, onderhoud van de tuin, later onderhoud aan de gebouwen. Op een gegeven moment zat ik in een kantoor, ik had me omhoog gewerkt. Eenmaal weer terug in Nederland, ging ik eerst een tijdje in de bouw werken om geld te verdienen; ik wilde mijn handen laten wapperen. Zo kwam ik in contact met iemand die een elektronisch fietsslot had ontworpen. Ik vond het een nogal groot slot - ik was erover gestruikeld - en ik dacht: wat is dit eigenlijk? Ik raakte erdoor gefascineerd. Vervolgens zijn de uitvinder en ik samen over het slot gaan nadenken, over hoe je het slimmer kon vormgeven. Ik ben gaan helpen met verbetering van het product en dat vond ik zo leuk dat we het presenteerden aan o.a. de Nederlandse Spoorwegen. Het resultaat was een concept voor een elektronische fietsenstalling dat we verder ontwikkelden en geschikt maakten voor toepassing. De werking was gebaseerd op het intikken van een code op een paneel van een centrale computer waarna je een aanwijzing kreeg naar welke deur met slot je kon gaan om je fiets te stallen. De computer kochten we bij een fabrikant van kluisjes voor zwembaden en bibliotheken. Uiteindelijk werd op het Eendrachtsplein in Rotterdam zo'n code-fietsenstalling geplaatst. Daarna ben ik weer voor een tijdje naar Amerika vertrokken waar ik dit keer als freelancer met reclame en ontwerpen aan de slag ben gegaan. Heimwee naar mijn familie en mijn vrienden deed me uiteindelijk weer terugkeren naar Nederland. Intussen wist ik zeker dat ontwerpen en reclame maken me lag. Ik ben wel geen fan van Nederland, maar wel van mijn familie en vrienden."

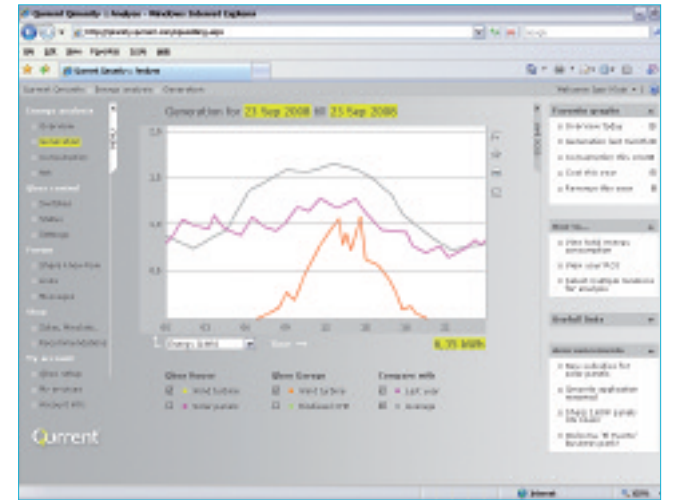
Na terugkomst ging Igor zich voor honderd procent verdiepen in reclame en marketing. Hij groef zich in en ging er alles over lezen: "Ik kan niet leren als ik niet wil, ik kan het echt niet, ik heb er de discipline niet voor. Maar als ik het wel wil, dan kan ik ook alles in me opzuigen, uit boeken, tijdschriften, ik sta er dan voor open. Terug in Nederland ging het snel, ik werd freelancer en kreeg al gauw een werknemer. Voordat ik het wist had ik een reclamebureau in Rotterdam dat gestaag meegroeide met de klanten. We maakten huisstijlen, logo's en advertenties. Uiteindelijk hadden we de TU Delft en Unilever als klant, maar ook de gemeentereinigingsdienst

Rotem waarvoor we campagnes maakten om het gedrag van mensen op het gebied van huisvuil te helpen veranderen. Dat waren pittige communicatieve trajecten. We deden dat met een groep mensen en op een gegeven moment, vijf jaar geleden, waren we met dertien man op het bureau, De Reclame Divisie geheten. De naam ontstond uit de trend bij grote organisaties hun eigen afdeling marketing en reclame af te stoten. Je hebt van die golven, eerst moeten afdelingen eruit en later er weer in. Maar bedrijven wilden natuurlijk wel reclame blijven maken en ik dacht: wel dan ben ik jullie reclamedivisie. Tegen de tijd waarin de golf weer de andere kant op ging, klopte de naam uiteraard niet meer, maar toen maakte het niet meer uit. In 2006 verkocht ik het bureau om te kunnen investeren in mijn nieuwe onderneming Qurrent."

"Terugkijkend zie ik precies welke fouten ik heb gemaakt. Ik heb behoorlijk veel fouten gemaakt, wat dacht je? In mijn vorige bedrijf heb ik in totaal wel twintig mensen moeten aannemen. Dat ging altijd best goed. Op een keer moest ik iemand aannemen voor het vervullen van een heel belangrijke functie in ons bedrijf tegen een hoog salaris en ik nam me voor de sollicitatieprocedure nu eens op een superprofessionele manier te doen. Niet dat het daarvoor niet goed ging, maar ik vond dat de presentaties bij klanten beter konden. Ik was nog nooit zo grondig bij een procedure te werk gegaan. Ik heb nog nooit zo'n slecht iemand aangenomen. Ik had niet naar mijn onderbuik geluisterd. Dit is zo'n voorbeeld. Ik deed het volgens het boekje, ik werkte volgens plan, ik overlegde met veel mensen, maar het ging helemaal mis. Ik heb wel duizenden andere fouten gemaakt en daar wel mijn les uit getrokken. Ik stap nu weer in de volgende valkuil natuurlijk, maar in die van het verleden val ik niet meer. Fouten maken is het begin van nieuwe kennis. Het ligt er maar aan hoe je je fout interpreteert, als verlies of als ruimte voor iets nieuws. Mensen leren alleen van de fouten die ze maken. Ik in ieder geval wel, ik leer niet van anderen fouten. Het is helaas zo. Ik ben echt geen stap verder dan de aap. Al praat je nog zoveel met anderen en luister je goed naar hen, dan krijg je alsnog die klap in je gezicht. Maar je kunt niet leven met de hele tijd proberen fouten te voorkomen. Dan wordt alles vlak en grijs. Dat heeft echt niet alleen met werk te maken, maar met cultuur. Je krijgt dan een poldercultuur en daar ben ik geen fan van."

Authenticiteit en spontaniteit

"Als je een idee hebt, moet je het uitvoeren, je moet doen: Mensen praten almaar, ze wachten. Ik ben niet iemand van de onderbouw. We spenderen enorm veel tijd aan planning en onderbouwing van wat je allang weet of voelt. Dat is mijn overtuiging. Een businessplan maken is een goed voorbeeld. Als ondernemer, of je

Een grafiek op de webpagina van Qmunity die inzicht geeft in het eigen energiegedrag van een huishouden.

nu gelijk hebt of niet, weet je dat wat jij probeert te doen, klopt. Het moet gebeuren en het gaat gebeuren, anders doe je het niet. Je hebt veel tijd nodig om een businessplan te maken. Het is een zinvol proces maar het is ook wat iemand eens tegen me zei: plannen is gesteld wantrouwen. Het proces van een plan maken is zinvol, je loopt tegen misrekeningen aan, maar het is verfijning van details en niet van de kern, van het doel waar je naartoe wilt. Dat hele proces van onderbouwen en elkaar overtuigen dat er vervolgens overheen gaat, is volgens mij een beetje doorgeschoten in Nederland. Altijd maar commissies. Zo gaat er veel energie en spontaniteit verloren en lijkt wat je wilt maken of brengen steeds minder authentiek te worden. Je moet met je plan almaar compromissen sluiten, bij zoveel mensen in de week leggen en die mensen hebben ook allemaal weer hun functie en hun rol in het proces en dat is best, maar vraag je eens af in welke mate het eigenlijk moet en of het zo wel goed is. We slaan te veel door in Nederland, in het onderzoeken, het dood redeneren, waarmee alles wordt platgeslagen. Dat gebeurt dan uiteindelijk ook met een cultuur, en met mensen. Ze raken uitgeblust, het sprankelt niet meer bij hen. Zo hobbelen we een beetje door en de situatie is niet slecht genoeg om er daadwerkelijk iets aan te doen. Leuk is anders, productief is anders, inspirerend is anders. Je moet eruit willen springen. Toen ik in Amerika was, had ik ook dit soort gesprekken en zij gebruikten het woord complacent. Wij zijn dat een beetje. Het woord heeft een negatieve betekenis, berustend, het zet niet aan tot verder komen. We weten dat het niet helemaal top is, maar het is wel goed zo. Ik vind dat er meer aan de mensen zelf overgelaten

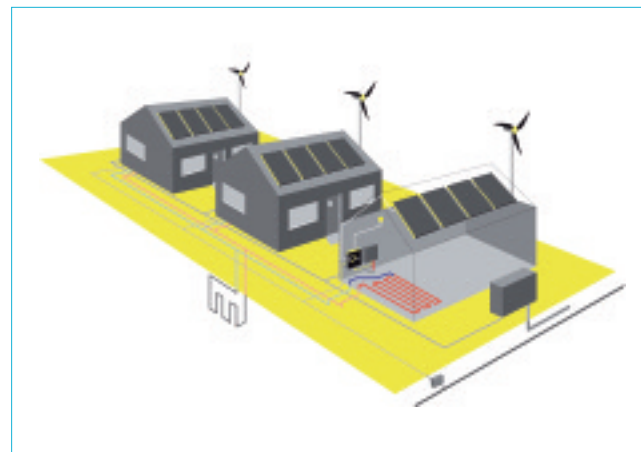
moet worden. Als wij hier iets willen veranderen krijg je altijd van die stampij, zoals onlangs nog met de zorgverzekeringen. Artsen staan te sputteren dat de werkdruk bij de omschakeling toeneemt, allemaal terecht, die werkdruk is er ook. Maar als je iets veranderen wilt, moet je accepteren dat er fasen zijn waarin je even de mouwen moet opstropen en dat je twee keer zo hard moet werken als normaal. Nu zijn we twee jaar verder en ik hoor niemand meer over de zorgverzekering. Veel mensen vinden het fijn dat de premies zijn gezakt, dat er meer keuzen zijn uit specialistische polissen. Het zou meer gestimuleerd moeten worden niet bang te zijn voor verandering. Ze zetten je aan tot verbetering en nadenken. Iedereen is, ikzelf inbegrepen, van nature wat lui en als de dingen voor je geregeld worden, laat je dat gebeuren. Zo is iedereen. Hoe meer je voor mensen regelt, des ze onzelfstandiger je ze maakt. Dat heeft zo lang geduurd, dat als je dan iets probeert te veranderen, meer macht bij de burger neerleggen bijvoorbeeld, er weerstand ontstaat. Dat is killing voor een maatschappij. Nederland kan best wel wat dynamischer worden, minder vlak. Het overbekende poldermodel dat een metafoor is geworden voor onze cultuur en mentaliteit, zou ik het liefst het raam uitgooien. Weg ermee, het is te saai. Ik kan er niet trots op zijn, ik vind juist dat dingen af en toe beter kunnen omvallen.”

“We hebben het heel vaak over de kenniseconomie die het Westen aan de wereld te bieden heeft. Ik ben er nu achter dat dit flauwekul is. We kunnen hier geen boten meer lassen omdat het te duur is. We kunnen geen arbeidsintensief werk meer doen vanwege goedkopere arbeidskrachten in het Verre Oosten of in Oost-Europa. Dat is ook zo. In India, China en Roemenië zijn mensen goedkoper, maar om daar automatisch aan vast te koppelen dat wij de kennis hebben en zij niet, is niet waar. Ik heb in Roemenië mensen ontmoet in de IT-softwareprogrammering en zij zijn daarin minstens zo goed als wij, zo niet beter. We kennen dit verhaal al van India. De toppers zitten daar. Het is niet voor niets dat Google en Microsoft in deze landen vestigingen openen. Daar zit de kenniseconomie. Wij hebben wel veel geld dat zijn eigen stroom voorlopig nog wel creëert. Er ontstaan veel projecten, het geld kan blijven rollen en in de projecten blijf je kennis opdoen, zodat vooralsnog het peil gehandhaafd blijft. Maar om nu te zeggen dat wij daarin een voorsprong hebben...

Er zijn natuurlijk altijd segmenten waarin we een voorsprong hebben, maar of deze groot is, is nog maar de vraag. Wel vind ik dat wij hier nog wel creativiteit extra hebben. Dat durf ik wel te zeggen, we zijn hier wel iets creatiever. Maar hoe lang nog? Dat is de vraag. Wij hebben wel geld, maar we moeten niet achterover leunen. Ik bedoel hiermee te zeggen dat we niet meer leven op een eiland

waar omheen een groot hek staat. Als je het aan mij vraagt zijn landen een achterhaald concept. Er bestaat nog iets van een organisatorische structuur, dat begrijp ik nog wel, maar verder zou ik zeggen: haal de grenzen maar gewoon weg, want of je nu in Roemenië of India bent, dat maakt niet veel meer uit. Culturen zeggen natuurlijk alles, maar zij zijn niet aan landsgrenzen gebonden. Een Fries is een totaal ander mens dan een Hollander, maar een cultuur heeft niets met een landgrens te maken. Ik kan meer hebben met iemand in Londen dan met iemand in Gelderland.

Ik kom nu bijna vier jaar regelmatig voor langere tijd in een dorpje van zesduizend mensen op het platteland van Andalusië. Zo'n langer verblijf geeft je pas echt zicht op een cultuur. Je moet ergens wat langer zijn om te zien wat zich afspeelt. Je gaat steeds meer sporen ontdekken die door het dorp heen lopen, je leert de gebruiken kennen en je zou denken dat er niet veel gebeurt in je oppervlakkige optiek. Maar wat er in de mensen omgaat, dát maakt een cultuur. Je hoort vaak dat de landen allemaal op elkaar gaan lijken en dat er overal een McDonald's, een Kentucky Fried Chicken, een Benetton en een Zara is. Alle vliegvelden worden gebouwd van beton, glas en staal. Ja, als je op die manier naar een land kijkt, dan is dat waar, maar zij maken niet een land. Ze zeggen niets over een land. Het gaat om de mensen met hun cultuur. Er komt wel versmelting, dat is onvermijdelijk, maar dat zit hem niet in het feit dat er overal McDonald's zijn. Wij zitten hier op twintig minuten rijden van de Alblasserwaard, met dorpen als Oud Alblas. Het is daar echt anders dan in Rotterdam, en hoe lang wonen wij al niet naast elkaar?”

Het systeem maakt mogelijk dat bijvoorbeeld een rij huizen investeringen met elkaar deelt, door gezamenlijk in te kopen en energie uit te wisselen.